Anul III. — Nr. 11. Februarie 1938.

INSEMNĂRI SOCIOLOGICE

Apar odată pe lună.

Director: **TRAIAN BRĂILEANU,**
profesor de Sociologie la Universitatea din Cernăuţi.

CUPRINSUL

ARTICOLE

REDACŢIA: Cernăuţi, str. General Berthelot 5.
ADMINISTRAŢIA (Profesor Constantin Zoppa): Cernăuţi, str. Baltinester 15.
Abonamentul pentru 1 an . . . . Lei 60
Exemplarul . . . . „ 5

Tipografia Mitropolitul Silvestru, Cernăuţi.

REVISTA CARŢILOR

Anton Golopenţia — Informarea conducerii Statului şi sociologia tradiţională.

I. M. Nestor — Introducere la o psihologie experimentală.

Radu I. Paul — Vieaţa estetică.

Dr. Vasile Nicolau — Şcoală şi Caracter.

Ierom. Dionisie I. Udişteanu — Ogor înţelenit, Seminarul monahal, Episcopia Huşilor.

Pimen Constantinescu — „L'Infinito“ di Leopardi in Romeno.

REVISTA REVISTELOR

Revue Internationale de Sociologie — Political Science Quaterly — Iconar — Dimândarea — Romînia Eroică.

Fiecare număr va avea cel puţin 32 pagini.
Manuscrisele nu se înapoiază.

Rugăm pe d-nii abonaţi cari îşi schimbă domiciliul să comunice administraţiei revistei noua lor adresă.

ANUL III. Nr. 11. Februarie 1938.

Insemnări Sociologice

Director: TRAIAN BRĂILEANU,
profesor de Sociologie la Universitatea din Cernăuţi.

„Ramura de aur"

Sir James George Frazer, care a întrat în anul trecut în al optzeci şi doilea an al vieţei sale, debuta în 1887 cu marea sa carte despre *Totemism*, căreia îi urma în 1890 faimosul studiu în magie şi religie *Ramura de Aur*, ce trebuia să se întindă pe o suprafaţă de 12 volume, în studii asupra *Regalităţilor primitive* (apărute în 1905), despre Adonis, Attis, Osiris, asupra Datinelor, Credinţelor şi Graiurilor sălbatecilor,. Studii de Istorie a Religiei Orientale ş. a. m. d.

In 1910, apăreau cele patru volume din *Totemism* şi *Exogamie*, iar anul trecut a fost un adevărat jubileu ştiinţific reapariţia ei într'o nouă ediţie, la o distanţă de un sfert de veac, după ce timp de 10 ani cartea fusese epuizată.

Din şcoala lui Manhardt, autorul *Cercetărilor mitologice* din 1884, preocupat să „explice superstiţiile vii ale popoarelor", şi pornind dela mitul Dianei din Nemi, Diana Nemorensis, autorul *Ramurei de Aur* ne oferă în această operă cea mai vastă analiză a transiţiilor dela magie la religie şi de aici la instituţiile sociale şi viaţa civilizaţiei.

Cartea s'a născut dintr'un punct mărunt: intenţia autorului de-a tălmăci misterul preoţilor zeiţei Diana cea cu sanctuarul în Dumbrava Sacră a Ariciei, de lîngă lacul modern Nemi — citată de Ovid în *Faste* şi *Metamorfoze* şi de *Virgil* în *Eneida* — zeiţă al cărei preot succedea celui anterior după un ritual foarte barbar: el trebuia să-şi justifice dreptul la succesiune pe calea omorului, ucigînd în luptă piept la piept pe preotul existent. Numai aşa era preot calificat al sălbatecei, cum vedeţi, zeiţe a vînătoarei...

Dar pornind să lămurească acest punct particular de mitologie romană, cartea a păţit ca bobul de nisip în *Zadigul* lui Voltaire... acel bob de nisip ce „se plîngea odată că e un biet atom uitat în deşert; dar care (ne spune Zadig) la capătul cîtorva ani ajunse diamant, iar acum e cel mai frumos ornament în coroana regelui Indiei". Aşa şi *Ramura de Aur* a devenit... un copac, adică din simpla tălmăcire a unui mit a devenit o exegeză a civilizaţiei, pe care la lumina miturilor, magiei, superstiţiei şi religiilor, autorul o dezbracă în faţa noastră de tot sensul ei adînc.

Să încercăm o sinteză a teoriei lui Frazer.

Sensul civilizației, după Frazer, este o trecere prin trei trepte ascendente.

Lumea, la începutul ei, adică în mintea primitivului e o magie: adică o totalitate de legi naturale fixe, imuabile, neanimate de nicio forță spirituală superioară; legi pe care primitivul le înțelege numai fals, la suprafața mecanicității lor, și pe care atunci încearcă să le aplice pe calea imitației. Deși Frazer distinge mai multe feluri de magie, toată magia în esență este homeopatică sau imitativă. Și aplicarea ei cea mai familiară în istorie este sistemul aproape universal al omului de a răni, vătăma sau distruge un dușman în efigie. O lege naturală pentru sălbatec este moartea, distrugerea într'un chip a materiei. Negreșit, el nu-și dă seama cum devine cazul... cu această lege; și atunci el crede că poate realiza această moarte sau distrugere naturală, prin imitație; din vremi milenare, vracii Indiei vechi, ai Babylonului, Egiptului, Greciei sau Romei, ca și azi australienii, polinezienii, africanii mai ales, vrăjitorii scoțieni, sau transilvănenii, cred că e deajuns să desenezi forma unei persoane pe nisip, cenușe sau argilă, sau să faci dintr'un material oarecare chipul și asemănarea cuiva, ca aplicîndu-i apoi un ritual oarecare, lovind efigia de cîteva ori cu un baston, înjunghiind-o sau afectînd-o numai cu cuvinte de descîntec, ființa vie pe care ai reprodus-o în efigie să sufere toate inflicțiile aplicate efigiei, să sufere chiar moartea.

La Malaezi se iau unghii tăiate, peri smulși din sprinceana victimei, sau saliva ei, sau cît mai multe părți reprezentative ale ființei ei, se adaugă la o efigie făcută din ceara rămasă dintr'un stup părăsit de albine; se dă foc efigiei, negreșit cu blesteme; la al șaptelea blestem, ceara fiind arsă, victima e moartă!

Marele nostru poet Voiculescu a scris o frumoasă piesă de teatru *Umbra* inspirată din mitul popular „de a se lua umbra cuiva“, mit pe care și Sir James Frazer îl descoperă mai ales la Transilvănenii noștri. In Grecia de azi se face sacrificiul unui cocoș, miel sau berbec, pe piatra fundamentală a unui nou edificiu, sau se măsoară corpul unui om sau numai umbra lui, și se îngroapă măsura în zidărie; sau se așează piatra fundamentală pe umbra unui om atras în partea locului, și care va trebui să moară în cursul anului. In Transilvania, spune Sir James Frazer, adesea auzi strigîndu-se unui om care trece pelîngă o nouă zidărie de casă: ia seama să nu-ți ia umbra! Fiindcă dacă umbra lui e închisă sub zidărie, omul va muri în 40 de zile. Cind vrei să omori pe cineva, te apropii cu o nuia pela spate, cum face bătrîna din piesa poetului Voiculescu, și-i măsori umbra cu nuiaua.

Au fost vremi, adaugă autorul, cînd se găseau pe lume negustori de umbre, cari umblau cu umbre de acestea măsurate dela feluriți oameni și le vindeau arhitecților ca să le utilizeze la construirile de case. ... Comerțul acesta pe semne nu mai era în floare, ori nu știa de el bietul Meșter Manole, altminteri el nu s'ar mai fi văzut silit să-și îngroape în temelia mănăstirii Curtea de Argeș trupul soției, privind astfel literatura universală de cel mai frumos comentar al

mitului acestuia al umbrei, mit ce nu e în fond decît tot o magie a simulacrului, a efigiei, umbra însemnînd chipul şi asemănarea, dar mai ales chipul şi asemănarea interioară, adică sufletul cuiva, care adăogat la temelia unei case îi dă tăria şi permanența sufletului în vieaţă. Dar nu numai în raport cu moartea — izvorul superstiţiilor şi religiilor umane — lucrează magia; ea va creia de asemenea vieaţa, uşurînd sau provocînd naşterile, fertilitatea mamelor. La Batakii din Sumatra, o femee dacă vrea să devină mamă îşi va face un copil de lemn, pe care îl va ţine pe genunchi; în arhipelagul Babar — iarăşi la neamurile barbare, fiindcă de femeia modernă nu poate fi vorba — femeile îşi fac păpuşi şi le alaptează, ca să rămînă încinse; aşa cum a procedat şi o zeiţă ca Hera, după relatările lui Diodor, care ne spune că Zeus ca să hotărească pe iubita lui geloasă să adopte pe Hercule, pe care Zeul îl făcuse cu o muritoare, Alcmena, a făcut-o să ia copilul, să-l treacă sub fustă, şi să-l lasă să cadă la pămînt; simulînd actul naşterei, zeiţa chipurile a născut, şi Hercule a devenit al ei! Reţeta zeiţei Hera femeia modernă — avînd pe semne alte ocupaţii decît de a face copii!.. — nu o practică, dar autorul englez a găsit-o nu mai puţin în Bosnia şi Bulgaria unde ţărancile adoptă copii trecîndu-i la fel pe sub fustă, ba încă şi mai devotate!... fertilităţei, femeile din Saravaka se aşează chiar pe un tron şi fac trecerea pe sub fustă cu mare pompă; în ochii mulţimei care vine cu flori şi mirezme, cu singura deosebire că dacă persoana adoptată e adultă, şi ... mai sportivă, ea va trece pela spate, printre picioarele tronului şi va sări în vieaţă, în mijlocul şi aplauzele asistenţei...

Intre moarte şi naştere, între problema distrugerei şi a fertilităţei, toate formele existenţei s'au legat şi se leagă la popoarele primitive de rostul magiei. Magia produce magicieni, cari sînt primii preoţi şi regii fundatori ai cetăţilor vechi şi deci ai întregei civilizaţii antice.

Aceşti regi magi au devenit cu vremea stăpîni pe toate legile firei, stăpîni pe moarte şi naştere, sterilitatea şi fertilitatea naturei, stăpîni pe ploaie, vînt, anotimpuri, stăpîni pe arbori, soare, alimente, ale căror puteri ascunse ei le cunosc şi manevrează; iar toate miturile vechi, al lui Adonis, zeul primăverei, Atys, zeul vegetaţiei, al Demetrei şi Persefonei, al lui Osisris sau Dionysos, sînt de fapt ştiinţa acestor regi magi, ştiinţa magiei expusă în închipuiri narative în loc de copioase tratate ştiinţifice.

Magicienii au creiat taboo-ul şi totem-ul adică obiectele acestea sfinte ale forţei lor, simboluri, efigii sau simulacre ale forţelor şi legilor naturei pe care magicienii le stăpînesc. Şi pe teoria totemului de care ne vorbeşte opera reeditată, işî bazează Sir James Frazer toată teoria sa asupra acestei filosofii imperfecte a primei omeniri, care e magia.

Din ştiinţa aceasta popoarele se împărtăşesc şi azi, fiindcă toate miturile vechi populează încă, în ediţii mai mari sau mai mici, mai bune sau mai rele, folklorul actual, folklorul perenial al omenirei.

O practică polynesiană e rudă cu mitul lui Dionysos, aşa precum mitul lui Adonis mai dăinue în practica scaloianului, practicat la noi la ţară întru sărbătorirea primăverei; aşa cum îngroparea carnavalului, la Saşii din Transilvania ca şi la neamurile latine nu-i decît un rest de magie, iar obiceiul cu găleata sfinţită, în care fetele macedonene din Clisura, pun iarba năzdrăvană, şi pornesc în procesiune, în frunte cu „fărtatul“, nu-i decît căsătoria mistică cu natura, mitul lui Eros, care în basoreliefurile vechi, ca şi în *Pasările* lui Aristofan, e închipuit conducînd, ca şi fărtatul din Clisura, femei, sau procesiuni de iubire, conducînd carul Demetrei — zeiţa fertilităţei — sau carul lui Dionysos.

Iar mitul Dianei din Nemi este expresia tipică a acestei filosofii magice a primelor omeniri. Diana, zeiţa vînătoarei dar şi a fertilităţei, stă în sactuarul din pădure păzită de preotul-rege, preotul mag, care e părtaşul puterilor ei şi poate chiar soţul ei, dacă ne gîndim la eternele împerecheri între zei şi muritori. Un arbore sacru, alături derivat din ramura sacră pe care Enea a adus-o cu el din infern, simbolizează forţa supremă a naturei, cu care zeiţa şi regele mag sînt identificaţi. Cînd cineva vrea să ia locul preotului-rege, va trebui să rupă întii o cracă din acest copac şi numai aşa va lua forţa necesară ca să răpună în luptă corp la corp pe preot şi să-i ia locul, pînă ce altul va proceda la fel şi-l va omorî la rîndu-i.

Dar magia, al cărei sens adînc nicio carte n'a adîncit-o ca cele 12 volume ale *Ramurei de aur* a lui Frazer, e o simplă imitaţie la suprafaţă, şi deci falsă, a legilor naturei. Cînd omul, avansat în cultură şi inteligenţă, şi-a dat seama că nu poate decît să imite fenomene ale naturei ca moartea, viaţa, cu toate atributele lor, dar nu să le şi producă, să le *cauzeze*, atunci el a căutat *cauza* în altceva decît în tertipurile magiei, şi a găsit-o in *fiinţa supremă*. A apărut atunci religia. Dar explicaţiile religiei au ajuns şi ele nesatisfăcătoare la un moment dat pentru o sumă de capete. Religia a făcut atunci loc ştiinţei, ca printr'o observaţie de aproape a legilor naturei, şi experimentare a lor după norme de inteligenţă şi cunoaştere, omul să ajungă să stăpînească aceste legi. Ştiinţa are aceasta comun cu magia, că abandonînd din nou fiinţa supremă, am zice raţiunea subiectivă a existenţei, se întoarce la forma obiectivă a existenţei, la legile naturale, pe care le urmărea şi magia. Numai că magia cunoştea fals aceste legi şi le stăpînea la suprafaţă, în imitaţie; ştiinţa pretinde, sau a pretins cîtva timp, că cunoaşte aceste legi în mod real şi le stăpîneşte la fel.

Dar ştiinţa, abordînd forma obiectivă a existenţei, pierzîndu-se în labirintul legilor naturale, articulînd fenomene indefinisabile, prăbuşindu-se în abise de taină şi'ntunerec, ajunge la aceeaşi finalitate de neînţelegere a existenţei; în ultima instanţă ea este aceeaşi imitaţie falsă a naturei, o imitaţie mai din adînc dar tot o imitaţie, o falsitate mai adevărată, dar tot o falsitate... In ultima analiză, universul rămîne şi în faţa ştiinţei aceeaş taină de nepătruns,

acelaş joc somptuos şi magic, de aparenţe. Ştiinţa, după toate eforturile ei, cu toate descoperirile şi invenţiile ei, e numai popularea existenţei cu mituri noi; ea dă mîna magiei, se întoarce la magie, ca să facă din viaţă aceea ce viaţa e mai presus de toate: un *mit*.

Dela magie la religie, dela religie la ştiinţă şi dela ştiinţă înapoi la religie, iată excursia genială, pe care, dealungul celor 12 volume clasice ale lui Sir James Frazer, o facem în cîmpul vast şi dezolant al inteligenţei, sau poate numai... al prostiei, omeneşti!

Dragoş Protopopescu

Primatul ordinei morale

I.

Asta e marea şi mult trîmbiţata descoperire a sociologiei că: individul uman e legat sufleteşte de *societate* aşa cum trupeşte e legat de *specie*. Ordinea socială a fost construită deci prin analogie cu ordinea biologică.

Noi am arătat că ordinea biologică nu devine inteligibilă decît prin ordinea socială, cum aceasta n'ar putea fi constatată şi înţeleasă de om decît prin ordinea morală, care, ea, este prototipul oricărei ordine posibile. Drumul spre înţelegerea lumii, spre ştiinţă, nu este o înălţare dela ordinea fizică la cea morală, ci este o coborîre dela cea morală la cea fizică. N'am descoperit, prin asta, o cale nouă, o doctrină inedită, dar ne străduim să dăm acestei teorîi vechi o fundamentare mai solidă, cel puţin să contribuim la întărirea temeliilor ei.

Cînd individul uman ajunge la reflexiune asupra existenţei lucrurilor şi a existenţei sale proprii, lumea i se prezintă bine ordonată, constînd mai întîiu din fiinţe vii şi apoi din obiecte materiale, cari stau în neîntrerupt contact întreolaltă. Urmărind şi analizînd geneza acestei cunoaşteri umane, constatăm că ea derivă din posibilitatea *dialogului*, a comuniunii între oameni. Lumea *obiectelor* este deci rezultatul dialogului, sau în general al procesului dialectic. In temeiul acestui proces se desprinde lumea materială, obiectele materiale în continuă transformare (după legi ce le putem descoperi şi fixa), iar, pe de altă parte, lumea spiritelor pentru cari materia este un instrument pentru înfăptuirea unor scopuri conform ordinei morale. Raportul între trup şi suflet descoperit prin dialog ne dă experierea raportului între materie şi spirit şi ne revelează primatul sufletului, precum şi primatul ordinei morale.

Dar aceste lucruri au fost spuse, cu mult mai bine şi mai frumos, de atîţia filosofi şi literaţi din toate timpurile, aşa că nu mai trebue să stăruim asupra lor. Important este numai faptul că unii filosofi, mai ales din timpurile noi, au ridicat materia la rangul

întiiu, negînd existenţa spiritului, aşa cum alţii au negat existenţa materiei, atribuind numai spiritului existenţă reală. Toată discuţia în jurul acestor probleme ni se pare însă stearpă, deoarece chiar posibilitatea discuţiei, a oricărei discuţii, cere existenţa unor spirite avînd la îndemînă materia pentru a putea intra în dialog. Fără trup n'am putea discuta, n'am putea lua cunoştinţă de existenţa noastră şi a altor corpuri, şi a altor suflete (cari ni se revelează prin trupul şi materia ce le stă lor la dispoziţie).

Trebue se repetăm acest lucru neîncetat pentru a arăta lipsa desăvîrşită de temeiu a părerilor celor ce cred că *subiectul izolat*, solipsistul, poate specula asupra lumii şi asupra propriei sale existenţe. Ci „solipsismul" ni se înfăţişează ca o cădere a omului din sfera libertăţii la care se ridicase prin dialog, în întunecimea determinismului social şi biologic. Solipsistul este ca şi copilul care privind într'o oglindă şi recunoscîndu-se o clipă pe sine, o aruncă apoi şi o sparge, renunţînd astfel pentru totdeauna de a se mai *revedea*. Oglinda solipsistului este comunitatea în care şi-a dobîndit sufletul, în care s'a recunoscut o clipă ca suflet între suflete. El sparge oglinda, uită de revelaţia de o clipă, iar lumea i se prezintă apoi ca o grămadă de hîrburi de sticlă al căror rost nu-l mai pricepe şi din cari nu mai poate reconstrui oglinda pentru a se regăsi pe sine. *Realitatea*, pentru solipsist, e reprezentată prin *datele nemijlocite ale conştiinţei sale*, iar jocul acestor date, apariţia şi dispariţia lor, combinarea lor în *totalităţi structurate* etc., rămîne un mister. Chiar descrierea acestor procese, fixarea lor prin vorbire, semne etc., este inexplicabilă în sfera solipsismului pur şi *sincer*, adică dacă nu se presupune existenţa unui interlocutor, a unei fiinţe care să priceapă acele semne sau pentru care solipsistul le face pentru a fi înţeles. Alta ar fi se înţelege situaţia omului care, după ce a învăţat să între în dialog cu alte fiinţe (dobîndindu-şi astfel şi cunoaşterea de sine), s'ar vedea dintr'odată izolat, lipsit de contactul cu lumea împrejmuitoare şi mai ales de posibilitatea de a continua dialogul cu alţi oameni. Ar fi pentru el o catastrofă, o nenorocire, ca şi cum ar rătăci în pustiu chemînd ajutor şi neprimind nici un răspuns, nici măcar ecoul vocii proprii... Sau dacă un *om* s'ar trezi în lună, numai între mormane de pietre şi neavînd nici amintirea existenţei unor fiinţe vii: acest om ar fi un solipsist (în scurtul răstimp cît ar putea trăi). Dar dacă s'ar trezi în lună un fizician, păstrîndu-şi încă toată amintirea celor învăţate pe pămînt în comunitatea celorlalţi oameni, şi avînd la dispoziţie hîrtie, creion şi poate şi unele aparate de laborator, el ar face repede unele observaţii şi măsurări interesante, le-ar nota şi — le-ar trimite pe pămînt pentru folosul şi îmbogăţirea ştiinţei omeneşti. El s'ar comporta deci aşa cum se comportă toţi oamenii normali, cari învaţă dela alţii şi comunică altora ceea ce ştiu şi observă. „A-mi comunica mie însumi ceva" este o absurditate. Ar fi ca şi cum mi-aş adresa mie însumi o scrisoare prin poştă, şi m'aş preface, la primirea ei, că conţinutul reprezintă pentru mine o noutate, o surpriză plăcută sau neplăcută.

Acest joc e posibil, dar e joc şi nu e ştiinţă. Sînt însă filosofi cari pretind că acest joc e singura filosofie *adevărată*. Fenomenologia cam în acest fel procedează şi nu lipsesc oameni cari admiră subtilitatea analizelor fenomenologice.

Dar sînt oameni la celalt extrem. Sînt cei ce s'au săturat de dialogul cu semenii lor, de vecinicile discuţii cu prietenii şi cunoscuţii, din cari *convorbiri* nu mai pot cîştiga nicio cunoaştere. Dimpotrivă, aci se desfăşoară lupta între indivizi, intriga, defăimarea, ponegrirea, minciuna în toate formele ei. Sătui de aceste dialoguri, unii oameni îşi caută interlocutori mai ideali, pînă chiar pe cel mai ideal interlocutor care este divinitatea. Acesta este înţelesul pustniciei, a retragerii departe de zgomotul şi răutatea *lumii* şi petrecerea timpului în post şi rugăciune, în comuniune deci cu divinitatea.

Minunata invenţie a scrisului şi tiparului îi dă omului posibilitatea să-şi aleagă şi între oameni pe interlocutorii cei mai nobili, pe cei ce au atins în năzuinţa de înălţare spre înţelepciunea supremă culmi bătute de soarele adevărului. Dar şi în acest domeniu, mai ales în timpurile mai noui, şi-au făcut intrarea şi o mare mulţime de sofişti slujitori ai minciunii şi întunericului. Pentru tineret, această literatură desmăţată, fie că e vorba de opere de „artă“ sau de filosofie, constitue o mare primejdie. Pierzînd drumul adevărat care duce spre lumină, tînărul lesne se lasă ademenit de cărţi cari îndeamnă la păcat, cari îl împing pe nesimţite pe cărările eroarei. Cîţi oameni nu şi-au pierdut sufletul în tovărăşia unor scriitori descreeraţi!

Argumentul suprem al acestor ucigaşi de suflete este că existenţa lui Dumnezeu n'ar fi decît un basm pe care părinţii îl spun copiilor pentru a scăpa de întrebările lor plictisitoare sau pentru a-i face mai ascultători prin infiltrarea fricii de pedeapsa lui Dumnezeu în caz de neascultare. ***Credinţa copilului în existenţa lui Dumnezeu ar trebui înlocuită, zic aceşti sofişti, prin ştiinţa că nu există Dumnezeu.*** Această ştiinţă, continuă ei, ne-o dobîndim în şcoală prin studiul ştiinţelor exacte cari ne demonstrează că nu există decît materie şi mişcare...

Dar noi zicem: credinţa din copilărie în existenţa lui Dumnezeu trebueşte adîncită şi desăvîrşită prin ştiinţa că există Dumnezeu. Această cunoaştere o ciştigăm, după părerea noastră, nu prin demonstraţii matematice nici prin experienţe de laborator, ci *prin experierea binelui* în comunitatea în care ne naştem şi trăim. Prin această experiere ni se reveleazå existenţa Binelui suprem, absolut, deci existenţa Divinităţii, principiu şi izvor al ordinei morale. Iar noi nu ne naştem şi trăim numai în comunitatea părinţilor noştri, a rudelor noastre a prietenilor noştri, ci şi în comunitatea tuturor acelora cari s'au inălţat prin viaţa şi faptele lor spre divinitate, deci în comunitatea sfinţilor, în comunitatea evangheliştilor şi deci în comunitatea Mîntuitorului lumii, a lui Iisus Hristos.

Şi dovada raţională şi zdrobitoare împotriva sofiştilor este că fără această experiere a ordinei morale, toate celelalte ordine ar fi

lipsite de înţeles, nici nu le-am putea constata, *lipsindu-ne cu desăvîrşire chiar noţiunea de ordine.* Această afirmaţie, deşi credem că i-am dat chiar pînă acuma destulă tărie, mai poate primi multe şi variate verificări. Cum reprezentanţii ştiinţelor exacte sînt, astăzi, foarte orgolioşi şi trufaşi, iar adepţii lor practici marxiştii, au pornit şi războiu pentru exterminarea „necredincioşilor" (cari nu s'au lăsat convertiţi la religia necredinţei), adică pentru exterminarea celor ce nu cred că nu există Dumnezeu, e o datorie a fiecăruia dintre noi cari ne găsim în tabăra celor ce cred şi ştiu că există Dumnezeu, să trecem la atac (aci teoretic) împotriva celor rătăciţi şi, prin rătăcire, răzvrătiţi.

Aş fi pe deplin mulţumit, dacă expunerile mele ar putea fi considerate şi ca o contribuţie, oricît de neînsemnată, la progresul *teologiei*, a ştiinţei despre Dumnezeu. Positivă am vrea să fie contribuţia noastră. Adică nu numai să dovedim că ştiinţa lipsită de credinţă e stearpă şi fără sens, *ci să arătăm cum teologia îi poate da adevăratul înţeles.* Căutăm deci nu numai împăcarea ci colaborarea desăvîrşită între teologie şi celelalte ştiinţe pentru a înlătura şi zbuciumul sufletului individual şi luptele atît de crîncene între comunităţile umane, unele fluturînd steagul credinţei, celelalte ale unei pretinse ştiinţe care tăgădueşte existenţa unei ordine morale instituite de Divinitate.

II.

Cînd se vorbeşte de libertatea omului, de răspunderea ce-o are pentru faptele sale, oamenii de rînd neatinşi încă de filosofie, înţeleg foarte bine despre ce-i vorba. Oamenii de rînd sînt cei ce cred încă în Dumnezeu şi pedeapsă după moarte. Dar cît de tare e această credinţă s'a văzut în revoluţiile secolului prezent. Se poate obiecta prea bine că morala creştină îşi păstrează puterea — dar într'o sferă destul de redusă, dincolo de care o reacţiune împotriva ei se poate produce oricînd. Antagonisme economice, religioase, politice, de rasă, de clasă, etc. pot face să izbucnească conflicte grele, lupte de exterminare între familii, naţiuni, confesiuni, rase. De aci concluzia : comunitatea morală întemeiată prin altruism, milă, etc. este o utopie ; pretutindeni domneşte egoismul, ura, lupta.

Dar ne putem *imagina* cel puţin o stare de pace, de bună înţelegere între oameni, de dragoste reciprocă. O putem dori cel puţin. Şi fiindcă o dorim putem năzui s'o înfăptuim.

De aici pornim. Sîntem în stare să ne imaginăm o ordine morală perfectă în care orice element de conflict e înlăturat sau poate fi înlăturat. Nu ne poate nimene opri să descriem o astfel de stare ; nu în felul utopiştilor construind-o şi atribuind omului însuşiri pe cari nu le are; ci cercetînd cum ar putea fi adus omul, aşa cum este şi în condiţiuni date, la acceptarea unei astfel de ordine, la acceptarea normelor cari pot da naştere unei astfel de comunităţi şi-i pot asigura dăinuirea. Deci nu e vorba numai de un joc al imaginaţiei, ci de cercetări empirice, ştiinţifice. Dacă prin astfel de

cercetări am ajunge la concluzia că omul, prin natura sa, nu poate accepta şi nici nu poate fi determinat să accepte atari norme, am trebui să renunţăm la încercări practice de a înfăptui moralitatea pe pămînt. Ori, ar fi chiar paradoxal şi contradictoriu să facem cercetări de acest fel în vederea aplicării practice, dacă omul într'adevăr ar fi incapabil de moralitate, — deoarece noi înşine fiind oameni, nici nu ne-am putea imagina o ordine morală şi nici n'am putea dori s'o înfăptuim; deci nu s'ar găsi nici oameni morali nici moralişti cari ar vrea să-i facă morali. Dar faptele ne dovedesc că omul este o fiinţă capabilă de moralitate şi *capabilă de desăvîrşire morală*. Am desvăluit doar în expunerile noastre izvoarele moralităţii şi am arătat calea pe care omul poate înainta spre libertate şi moralitate. In orice caz prin procesul dialectic omul poate ajunge la libertate, la emanciparea de subt constrîngerea biologică şi socială; el se poate considera liber şi autonom, fiind în stare să-şi aleagă scopurile acţiunilor sale. Adică el nu *trebue* să accepte ordinea morală, el nu *trebue* să creadă în existenţa Divinităţii, în nemurirea sufletului şi răsplată după moarte. El poate declara că toate aceste idei sînt iluzii, născociri ale unor oameni interesaţi, ale preoţilor şi ale guvernanţilor pentru a stăpîni şi conduce mai lesne mulţimile neştiutoare. Cam aşa pun chestiunea revoluţionarii timpurilor noastre. Iar mulţimea, ascultînd de ei şi de ura împotriva unor stăpîni fără vlagă, se năpusteşte asupra bisericilor, ucide şi pradă.

Aşadar din tăgăduirea existenţei unei ordine morale, obligatorie pentru toţi oamenii, rezultă anarhie completă; fiecare individ îşi poate alege ţinta acţiunii. Dar ar fi să ne pierdem vremea cu discuţii sterile şi construcţii utopice. Revoluţia împotriva celor bogaţi, prin organizarea proletariatului şi deslănţuirea războiului civil, reclamă ea însăşi organizare, ierarhie, disciplină şi dă ca rezultat nu libertatea individului, ci tirania cea mai groaznică.

Ordinea morală nu poate fi sfărmată decît în folosul ordinei sociale, iar aceasta distrusă, începe constrîngerea ordinei biologice; iar cînd şi ordinea biologică e atinsă de descompunere, începe stăpînirea ordinei mecanice. Ceea ce am putea exprima şi prin cuvintele că cine se răzvrăteşte împotriva lui Dumnezeu cade cu necesitate subt stăpînirea diavolului. S'ar putea obiecta că aşa fiind, omul nu poate fi numit în niciun caz liber; el ar fi constrîns sau să asculte de Dumnezeu sau să cadă în altă robie. Şi atunci nu e indiferent ce alege? Nu e mai bine să urmezi chemarea instinctelor, să trăeşti din plin viaţa, să fii crud cu cei slabi şi viclean şi supus faţa de cei puternici (cîtă vreme sînt puternici)? Fără îndoială că niciun argument nu putem opune acestui „supra-om“ hotărît să nu accepte nici o constrîngere morală. Dar îi putem atrage atenţia că părinţii săi dîndu-i naştere şi crescîndu-l (pînă ce a ajuns în starea să enunţe astfel de principii) au gîndit altfel, cum dealtfel şi copiii săi (dacă va vrea sa-i aibă în temeiul instinctelor de procreaţie) se vor îngrozi de el cînd vor ajunge să înţeleagă doctrina sa. Iar dacă îi va creşte în această doctrină, nu va trebui să se mire cînd, ajuns la bătrîneţe, copiii săi îl vor ucide sau îl vor lăsa să moară de foame.

Răzvrătirea tuturor oamenilor împotriva lui Dumnezeu ar duce cu necesitate la pieirea oamenirii, sau cel puțin la căderea ei în sfera animalității, unde prin ordinea biologică izvorită din funcțiunea instinctelor ar mai putea dăinui specia umană.

Dar căderea n'ar trebui să fie așa de adincă. Omenirea s'ar putea opri la ***ordinea socială***. Vedem doar într'adevăr că, în anumite condițiuni, se poate stabili o societate umană fără norme morale. Așa toate „tiraniile" de azi și de pe vremuri. Nu este doar exclus ca o ceată de oameni înarmați să pună stăpînire pe un sat, un oraș sau o țară și să-și păstreze o vreme dominațiunea prin teroare. Dar o astfel de dominațiune nu poate să dureze lungă vreme. Certuri interne pot izbucni în fiecare clipă; tiranii se ucid întreoaltă, iar cei ce mai rămîn sînt și ei supuși legilor biologice. Vrem să spunem că un Stat se poate naște și dăinui cîtăva vreme prin întrebuințarea forței și teroarei, după cum sînt timpurile și locurile. *Machiavel* ne arată cum procedau principii de pe vremea sa pentru a-și dobîndi o domnie nouă sau a păstra una veche. El mai adaugă dela sine precepte ingenioase pentru desăvîrșirea acestei „Arte de guvernare". Pentru organizarea unui Stat nu e nevoie de morală, — așa cel puțin ne învață *Machiavel* și așa vedem că se petrec lucrurile în „politică". Mecanismul Statului poate funcționa o vreme și fără moralitate, cum dealtfel și organizarea unui sistem economic nu cere aplicarea de norme politice sau morale.

Dar întrebarea este: cei ce conduc mecanismul Statului, sau o organizație economică, ce scop urmăresc? Simpla satisfacere a ambițiilor sau a intereselor personale? Ii atrage numai puterea, luxul, bunul traiu etc.? Se poate întîmpla și aceasta. N'ar putea nimene spune că *Nero* sau alți împărați de aceeaș categorie au avut simțul răspunderii față de Divinitate, că au avut scrupule morale și un ideal moral. Nu vrem deci să construim utopii, să confundăm ceea ce este cu ceeace ar trebui sau am dori să fie. Dar chiar interpretarea nepărtinitoare a istoriei ne dovedește că mecanismul social (fie politic sau economic) se distruge cînd întră pe mîna unor nebuni, lipsiți de simț moral, fie că e vorba de tirani sau de o clasă conducătoare degenerată și decadentă (cum o găsim mai ales în unele democrații vechi). Reacțiunea împotriva căderii în animalitate se produce din partea reprezentanților moralei, din partea ***moraliștilor***, din partea oamenilor al căror suflet e plin de imaginea comunității umane perfecte, de imaginea unei comunități creată și condusă de o ***ființă atot-bună***.

Și cum toți oameni se nasc din părinți umani și cresc în comuniune cu ceilalți oameni, apelul la conștiința morală nu e niciodată lipsit de răsunet: drumul spre libertate se deschide iarăș prin lupta celor buni, celor ce acceptă normele morale, poruncile Divinității, împotriva celor nebuni și răi cari și-au pierdut sufletul și au uitat de izvorul limpede al binelui din care s'au adăpat în tinerețea lor.

Prin această luptă creştinii au refăcut puterea imperiului roman şi au înlesnit constituirea de comunităţi morale în hotarele imperiului roman, constituirea naţiunilor creştine, cari s'au organizat apoi, în *temeiul solidarităţii morale,* în *State naţionale.*

Naşterea, înflorirea şi decăderea cetăţilor antice tot în acest fel se explică; imperiul lui Alexandru cel Mare s'a desfăcut deoarece nu reprezenta o comunitate morală şi nu putea deveni o comunitate morală. Urmaşii lui Alexandru au mers pe calea *politică,* a forţei şi teroarei, şi de aci instabilitatea Statelor lor.

Ceea ce am vroit să demonstrăm a fost că: ***fără acceptarea normelor morale şi a ordinei morale ca prototip al oricărei ordine, omul alunecă în anarhie, distruge orice ordine.***

III

Să presupunem ca *Statul* s'ar naşte din forţă, din faptul că o ceată de bărbaţi înarmaţi ar tăbărî asupra unor comunităţi paşnice, le-ar subjuga şi le-ar impune ascultare. Cam în felul cum a făcut acel trib dorian războinic care s'a aşezat în Lacedemonia, la Sparta. *Cam* în felul, zic; deoarece acel trib el însuş reprezenta o comunitate morală, se conducea în interiorul său după norme religioase şi morale. Dar presupunem că o bandă înarmată de atei ar subjuga o ţară prădînd şi ucigînd populaţia. Intr'un astfel de Stat ce înţeles ar mai avea cuvintele: justiţie, crimă, jurămînt etc.? Totul ar depinde doar de bunul plac al tiranului şi al instrumentelor sale docile (docile fiindcă plătite bine şi bine hrănite). Viaţa şi averea „cetăţenilor" ar atîrna de bunul plac al stăpînilor. Şi dacă s'ar vorbi şi aci de ordine, lege, crimă, pedeapsă, ispăşire, etc., ar fi numai ca amintire a unei ordine trecute sau ca nădejde într'o ordine viitoare. De fapt am avea înaintea noastră o hordă sau turmă, ţinută la un loc de un şef temut şi care dispune de o armată devotată lui. Deosebirea între un astfel de „Stat" uman şi o hordă de animale ar sta în faptul că conducătorii Statului uman ar poseda *tehnica guvernării,* moştenită dela generaţiile trecute, deci ar cunoaşte mecanismul, aparatul de conducere, al „maşinei". Mînuind maşina după regulele artei politice („machiavelice"), un astfel de Stat ar putea dăinui lungă vreme. Şi cum e vorba totuş de *oameni,* nu numai că nu e exclus ci e chiar foarte probabil, că din acest Stat să se nască iarăş o comunitate morală, sau mai multe comunităţi morale: naţiuni cu idealuri şi cu misiuni istorice. Astfel cuvintele de dreptate, lege, jurămînt, răspundere ar trebui să-şi dobîndească iarăşi înţelesul lor adevărat.

Dar să ne imaginăm că „idealul" marxist s'ar împlini, că Statul s'ar prăbuşi definitiv şi că ordinea socială s'ar întemeia numai pe dreapta împărţire a produselor muncii, a bunurilor economice. „Cine nu lucrează să nu mănînce" — aşa ar fi principiul fundamental al nouei ordine. Toate mijloacele de producţie ar trece în proprietatea societăţii, şi individului i se dau mijloacele de subsi-

stenţă în proporţie cu munca prestată în comun cu ceilalţi. Dar cum rămîne cu femeile şi copiii? Mai ales cu femeile gravide şi copiii mici? Apoi cu bătrînii, bolnavii etc., cari toţi consumă mai mult decît pot agonisi prin muncă. Problema se complică şi mai mult, cînd ne gîndim că această doctrină comunistă desfiinţează familia, dă libertate sexuală deplină şi bărbatului şi femeii, fără să le impună vreo răspundere pentru creşterea generaţiilor viitoare. De educaţia copiilor s'ar îngriji, se zice, societatea!

Dacă împotriva tuturor legilor morale şi sociale, s'ar înfăptui o astfel de societate, ce înţeles ar mai avea cuvintele de „dragoste", „simpatie", „milă", etc.? N'am avea în faţa noastră o adunătură de vietăţi cari s'ar mişca şi ar acţiona numai în temeiul instinctului de conservare proprie şi la cari nici instinctul de conservare a speciei n'ar funcţiona în mod normal, s'ar atrofia, dat fiind că avortul ar fi îngăduit şi creşterea copiilor ar deveni o povară insuportabilă. De aci şi pînă la căderea acestor automate (lipsite de tot ce e omenesc şi păstrînd din animalitate doar numai tendinţa de a-şi nutri trupul) în ordinea mecanică a materiei inerte nu e mare distanţă. O astfel de societate s'ar sinucide în scurtă vreme, în curs de una sau două generaţii — dacă nu s'ar produce reacţiunea.

Dar zicem că o astfel de societatea ar fi posibilă: ce-ar mai rămînea din ordine, din norme şi legi? Evident că numai calculul producţiei, calculul energiilor puse în joc pentru a da un randament maxim. Aceşti „oameni economici" ar trebui să fie ingineri, statisticieni şi matematicieni perfecţi. Căci pe calculul producţiei bunurilor şi pe repartizarea exactă a lor se întemeiază doar toată organizaţia acestei societăţi ideale. Aci reprezentanţii ştiinţelor exacte ar avea un rol important (subt condiţia să renunţe la toate amintirile burgheze şi să dovedească originea lor proletară). Ei ar construi maşini, le-ar perfecţiona, ar descoperi noui compoziţii chimice, ar inventa noui metode de cultivare a plantelor şi de creştere a animalelor, ar descoperi chiar metode de a-l preface pe om în *marxist pur*, crezînd orbeşte în Capitalul lui *Karl Marx* şi în interpretarea autentică a acestei evanghelii dată de *Lenin*.

Dar ne temem că în scurtă vreme natura însaş, pusă astfel în serviciul exclusiv de a da bunuri *economice*, s'ar revolta, ar deveni haotică. Chiar din laboratoare ar ieşi spiritul de revoltă. Căci savanţii îmbătrîniţi şi gîrboviţi şi-ar pune întrebarea: care a fost scopul muncii noastre? Dacă n'avem nici familie de îngrijit, dacă munca noastră n'a servit decît să procure mulţimii (de care nu ne leagă nici un sentiment de dragoste) hrană şi îmbrăcăminte, oare nu e mai bine să sfărmăm toate aparatele, să dăm foc laboratoarelor şi cărţilor şi să respirăm încă înainte de-a muri cîteva ore de linişte, de libertate subt cerul luminos, amintindu-ne de copilăria noastră, de viaţa fericită în căminul părintesc. Am pornit, ar zice ei, în căutarea adevărului, în căutarea ordinei naturii şi am fost cuprinşi de setea de adevăr: dar oare adevărul trebue pus numai în slujba nutririi corpului, în slujba „producţiei economice"? Dacă acesta e

unicul scop al ştiinţei, atunci mai bine piară ştiinţa şi prăbuşească-se natura în haosul din care a ieşit!

Intr'adevăr ce sens mai au cuvintele de „lege naturală“, de „ordine cosmică“ etc., cînd scopul suprem al cunoaşterii acestei ordine nu este decît satisfacerea stomacului, asigurarea vieţii *individuale*. Atunci nu e mai superior orice animal care se bucură de viaţă şi luptînd pentru a se conserva pe sine nu face decît să asigure existenţa speciei? Cine a observat cum animalele se îngrijesc pentru creşterea progeniturii lor, cum muncesc fără răgaz şi se jertfesc la nevoie pentru viaţa puilor, va înţelege absurditatea doctrinei marxiste, primejdia ei în aplicarea practică. Această doctrină reflectează concepţia unor oameni crescuţi în oraşe, al căror simţ pentru ordinea şi frumuseţa naturii a fost tîmpit, al căror suflet a fost ucis de ura şi duşmănia împotriva celor bogaţi.

Nu doctrina marxistă poate remedia răul prin desăvîrşirea dezastrului şi prin proclamarea morţii sufletului ca principiu de organizaţie socială, ci numai doctrina creştină, care propăvădueşte dragoste între oameni şi căutarea drumului de împăcare între clasele sociale, apelînd la conştiinţa morală atît a celor săraci cît şi mai ales a celor bogaţi.

Dacă totuş în unele ţări s'a deslănţuit furtuna, a fost din pricina că agenţii revoluţiei comuniste au fost de „neam străin“, aşa că ei nici nu aparţineau comunităţii morale, „naţiunii“ înlăuntrul căreia propagau ideile revoluţionare. Iar, pe de altă parte, a fost şi din pricina că atît clasele conducătoare cît şi massele conduse au pierdut sentimentul de solidaritate morală, în stare să învingă toate antagonismele de ordine economică. Atunci cind şi acolo unde corupţia, luxul, desfrîul au zdruncinat puterea clasei conducătoare, agenţii revoluţiei comuniste au avut şi au joc uşor, mai ales dacă ei înşişi n'au altă intenţie decît de a-şi institui dominaţiunea cu scopul exploatării neîngrădite a mulţimii. Aşa se explică cum pretutindeni comuniştii îşi găsesc aliaţi între politicienii corupţi şi atei pentru „organizarea economică“ a societăţii după preceptele lui *Karl Marx*.

„Democraţia demagogică“ e cel mai potrivit mediu pentru activitatea comuniştilor. *Liberalismul* le-a pregătit admirabil terenul pentru organizarea de *fronturi populare* şi răsturnarea ordinei „burgheze“.

Dar cu necesitate se naşte şi reacţiunea, năzuinţa spre înălţare la ordinea morală, la acceptarea normelor instituite de Divinitate. Drumul spre înălţare a fost luminat în toate timpurile de jertfa celor buni. In vremea decadenţei romane doctrina creştină a înviat puternică, arzătoare, mîntuitoare în sufletele tuturora, haosul social s'a limpezit, cuvintele de lege, dreptate, dragoste, virtute îşi redobîndiră înţelesul lor deplin, iar natura nu se mai înfăţişa ca o ordine materială, ca un mecanism servind numai satisfacerii trebuinţelor materiale, economice ale omului, ci ca o ordine creată de Dumnezeu pentru ca oamenii să înfăptuiască binele şi frumosul şi să descopere

prin ştiinţă adevărul, învăţînd astfel să se închine smeriţi în faţa puterii nemărginite a Creatorului lumii.

Naţiunea devine astfel pentru creştin comunitatea morală pe care o poate desăvîrşi prin străduinţele sale, patria devine sălaşul pămîntesc dăruit oamenilor de Dumnezeu pentru a trăi, ei şi urmaşii lor, fericiţi şi îndestulaţi, dacă vor şti s'o îngrijească ca pe o grădină frumoasă.

Acest vis de fericire şi pace i-a împins pe mulţi teoreticieni să construiască imaginea comunităţii omeneşti perfecte. Nu numai ca utopie, ci cumpenind bine toate condiţiunile concrete istorice. S'ar putea ca şi noi să încercăm cîndva descrierea ***comunităţii romîneşti*** perfecte, aşa cum şi-au îmaginat-o toţi cei ce-au luptat, toţi cei ce-au murit pentru înfăptuirea ei.

Traian Brăileanu

Realizări muncitoreşti

„Mai presus decît cărţile de teorie şi mai presus decît legile cele mai bune stă fapta vie şi concretă, împlinită direct, în mijlocul realităţilor naţionale".

(M. Manoilescu, Discurs la Leghea Şorecani).

Operaţiile băncii populare „Inlesnirea Ceferiştilor" dela atelierul mic C.F.R. din Suliţa-Nouă au început în Iulie 1929, cu un capital social vărsat de 51 500 lei [1]).

La 31 Decembrie, adică după 5 luni de funcţionare, capitalul social vărsat se ridică la 184.945 lei, iar numărul membrilor se măreşte dela 94 la 109, format din ceferişti dela toate serviciile, cu majoritatea evident, dela atelierul mic.

Capitalul social era repartizat astfel:

11	membri	dela	100 lei	pînă la	1.000 lei	5.800 lei
53	„	„	1.001 „	„ „	2.000 „	78.125 „
45	„	„	2.001 „	„ „	5.000 „	101.020 „
109	membri	. . . .			total	184.945 lei

In acest timp s'au acordat împrumuturi în suma totală de de 436.000 lei pentru următoarele scopuri:

5	împrumuturi pentru cumpărat	vite şi unelte agricole	26.000 lei
14	„ „ „	imobile şi pămînt . .	64.700 „
63	„ „ „	hrană şi altele . . .	436.000 „
82	împrumuturi	total	526.700 lei

---

[1]) Vezi articolele mele „Realizări muncitoreşti" din *Insemnări Sociologice* An. III, Nr. 4 şi Nr. 8.

Se vede de mai sus că tendinţa e de a lichida din datoriile pentru hrană, îmbrăcăminte, etc., datorii de care am vorbit în articolul precedent cum s'au format şi mărit. Pentru imobile şi pămînt, ori pentru unelte agricole procentul de sume împrumutate e mai mic în aceste prime luni de funcţionare a băncii.

La încheierea bilanţului la 31 Decembrie 1930 numărul de membri înscrişi este de 120, iar capitalul social e de 339.942 lei, repartizat astfel:

4 membrii cu un capital pînă la	. . . . . . 500 lei	1.043 lei
2 „ „ „ „ dela	501 lei la 1.000 „	1.410 „
105 „ „ „ „ „	1.001 „ „ 5.000 „	265.293 „
6 „ „ „ „ „	5.001 „ „ 10.000 „	33.176 „
3 „ „ „ „ „	10.001 „ „ 25.000 „	39.020 „
120 membrii	. . . . . . total . .	339.942 lei

Se vede cum dela un an la altul se măresc sumele depuse în total şi pe fiecare categorie.

Imprumuturile acordate în anul 1930 se ridică la suma de 969.400 lei, date cu următoarele scopuri :

10 împrumuturi pentru	cumpărat vite şi unelte agricole :	53.500 lei
2 „ „	arendare de pămînt :	1.000 „
42 „ „	cumpărare de pămînt :	305.500 „
147 „ „	hrană şi alte scopuri :	609.400 „
201 împrumuturi :	. . . . total : . . .	969.400 lei

Se observă o accentuată tendinţă pentru cumpărare de pămînt şi pentru vite. In ultima categorie — unde am pus hrană şi alte scopuri, sînt cuprinse şi împrumuturile pentru ridicat case, care în specificarea făcută la vremea sa, au fost trecute în „alte scopuri". Se constată, apoi, circulaţia mare a banilor: cu un capital social de 340.000 lei, am reuşit să acordăm, într'un an, împrumuturi de 970.000 lei.

In 1931, la 31 Decembrie, situaţia se prezintă astfel: 150 membri înscrişi, cu un capital social vărsat de 533.655 lei repartizat astfel :

7 membri cu capital pînă la 500 lei :	. . . . . .	2.467 lei
6 „ „ „ dela 501 lei la 1000 lei :	. . .	5.845 „
101 membri dela 1.001 lei pînă la 5.000 lei :	. . .	271.218 „
36 „ „ 5.001 „ „ „ 25.000 „	. . . .	254.125 „
150 membri	total : . . .	533.655 lei

Comparînd cele 2 situaţii — dela 31 Decembrie 1930 şi dela 31 Decembrie 1931 — se vede cum numărul membrilor, care au peste 5.000 lei, trece dela 9 la 36, iar suma depusă dela 72.000 lei la 245.000 lei. Aceştia sînt meseriaşi, iar faptul că au economisit această sumă importantă dovedeşte că o îndrumare sănătoasă şi permanentă poate conduce la rezultate frumoase. Dacă la început

depunerea la capital a mers ceva mai greu, mai apoi, văzînd avantajele şi căpătînd încredere, au fost cu mai multă tragere de inimă.

Pentru a stimula depunerile la capital ne-am slujit de următorul mijloc:

In primii 2 ani am considerat, ca limită maximă a sumei cu care se poate împrumuta cineva, de 5 ori capitalul vărsat: dacă unul are 1.000 lei capital vărsat, poate lua cel mult 5.000 lei. Cum nevoile lor erau destul de mari, pentru a-i sili, totuş, să depună, să aibă economii, am hotărît, către sfîrşitul anului al doilea, să le dăm ca împrumut cel mult de 4 ori capitalul social vărsat. Pentru a putea să se împrumute, deci, cu 10.000 lei la început era necesar să aibă cel mult 2.000 lei la capital; în 1930, la sfîrşit, ca să poată lua 10.000 lei, era nevoit să aibă 2.500 lei, deci era silit să-şi mărească depunerile la capital. Acest procedeu era, pe de altă parte, şi o măsură de prudenţă din partea conducerii băncii, pentru a-şi asigura capitalul ei. Acest factor — la început 5, apoi 4 — s'a tot micşorat din an în an, obligînd, astfel, pe membri să-şi mărească capitalul, cînd vroiau să ia, cu împrumut, sume mai mari. Acum el este 2: deci nu poate lua cineva de cît de cel mult de 2 ori capitalul social vărsat.

In modul acesta banca este pe deplin asigurată — prin ce are depus debitorul, ca şi prin garanţi — de sumele împrumutate.

Trecînd acum la împrumuturile acordate în acest an 1931 — ele se ridică la suma de 1,109.900 lei repartizate astfel:

14	împrumuturi	pentru	cumpărare de vite şi unelte agricole:	70.000 lei
1	„	„	arendare de pămînt:	1.000 „
86	„	„	hrană şi alte scopuri:	419.400 „
72	„	„	cumpărare de pămînt şi mobile:	619.500 „
173	împrumuturi:		total:	1,109.900 lei

Se constată în acest an *cum trec, înaintea tuturor felurilor de împrumuturi, acelea pentru cumpărare de pămînt şi case.* Din partea noastră, a conducătorilor băncii, cuvîntul de ordine a fost: *cumpăraţi pămînt, cumpăraţi case, faceţi-vă case; măriţi-le pe cele pe care le aveţi. Vroiam să-i facem proprietari de case, să-i avem pe fiecare cu gospodărie frumoasă în Suliţa.* Acest îndemn pornea din convingerea, arătată şi în primul articol din această serie: *într'un fel priveşte toate frămîntările sociale unul care n'are nimic de pierdut, căruia îi e indiferent dacă azi lucrează aici şi mîine în cine ştie ce colţ al ţării, altfel îşi chibzuieşte paşii cel care se ştie legat prin casa lui, prin pămîntul lui de oraşul unde este fabrica în care lucrează.* Iar gîndul nostru a căpătat realizare.

In anul 1932 intervine în ascensiunea băncii o frînă: salariile personalului încep a se reduce, criza îşi întinde şi aici tentaculele.

Totuş privită situaţia, în raport cu a altor instituţii de credit se prezintă foarte bine.

Avem la 31 Decembrie 1932 un număr de 145 membri, cu un capital vărsat de 637.364 lei, repartizat astfel:

8	membri cu un capital pînă la 1000 lei:	2.936 lei
86	„ „ „ „ dela 1.001 lei pînă la 5.000 lei:	241.882 „
51	„ „ „ „ „ 5.000 „ „ „ 25.000 „	392.546 „
145	membri: . . . . total: . .	637.364 lei

Se vede, comparînd această situaţie cu cea din anul precedent, că s'a mărit lotul celor cu depuneri peste 5.000 lei, iar în total cu peste 100.000 lei. Numărul membrilor s'a micşorat, deoarece au fost unii din ei mutaţi din regiunea Suliţei şi, prin asta, şi-au pierdut calitatea de membri. Salariile mai mici au condus şi la o circulaţie, mai puţin vioaie, a împrumuturilor.

Văzînd că li se reduc veniturile, au căutat să-şi limiteze şi nevoile în aceeaşi proporţie. De-aci: valoarea împrumuturilor acordate în 1932 se ridică la 784.300 lei, repartizaţi astfel:

4	împrumuturi pentru cumpărare de vite şi unelte agricole:	15.500 lei
54	„ „ „ „ pămînt şi case:	385.500 „
51	„ „ „ „ hrană şi alte scopuri:	383.300 „
109	împrumuturi: . . . . total:	784.300 lei

Se vede de mai sus că cea mai mare atenţie s'a dat tot împrumuturilor pentru pămînt şi case. Mai avem de observat, ţinînd seamă şi de numărul de membri împrumutaţi, că în mediu s'a dat cîte 7.000 lei, adică fiecare îşi mai mărea proprietatea lui cu ceva: $^1/_2$ ha. sau 1 ha. de pămînt, îşi dregea casa, şi-o mai mărea. Numărul mare de împrumuturi date pentru pămînt şi mobile, ca şi suma medie, nu prea mare, dovedesc chibzuinţa pusă în întocmirea gospodăriilor: îşi făceau ceva într'un an, plăteau în iarnă datoria, pentru ca, în primăvara viitoare, să ia, iarăşi, un împrumut, spre a-şi complecta casa, spre a-şi mai cumpăra o bucată de pămînt.

In 1933 situaţia se prezintă astfel: 147 membri cu un capital social vărsat de 696.761 lei, repartizat:

9	cu un capital pînă la 1.000 lei:	6.507 lei
78	„ „ „ dela 1.001 lei pînă la 5.000 lei:	233.300 „
58	„ „ „ „ 5.001 „ „ „ 25.000 „	403.834 „
2	„ „ „ peste 25.000 lei:	53.120 „
147	. . . . total . . .	696.761 lei

Imprumuturile acordate se ridică la 518.000 lei, repartizate astfel:

Imprumuturi pentru cumpărare de vite şi unelte agricole:	94 500 lei
„ „ „ „ pămînt şi case:	238.800 „
„ „ „ „ hrană şi alte scopuri:	184.700 „
Total: . . .	518.000 lei

Se menţin şi acum observaţiile dela situaţiile din anii precedenţi. Se constată că, datorită crizei, datorită salariilor foarte mici, circulaţia banilor devine şi mai lentă.

In anul 1934 situaţia este şi mai grea. Intră, apoi, în consideraţie, încă 2 elemente, care fac ca volumul afacerilor băncii să fie şi mai mic:

a) Infiinţăm şi o cooperativă de consum şi banii, pentru mărfurile cumparate dela aceasta, se strîng, odată cu cei pentru bancă, la plata salariilor. Ori tot interesul nostru se deplasează la menţinerea cooperativei, care avea de luptat cu greutăţile începutului — de unde să cumpărăm marfă, cum s'o vindem, procurarea pentru fonduri, pentru a avea cît mai aprovizionată cooperativa — avea de luptat cu „buna voinţa" negustorilor din Suliţa (vom vorbi mai pe larg, cu ocazia desvoltării capitolului respectiv), trebuia să luptăm cu lipsa noastră de obişnuinţă, într'o astfel de materie. Deaceea, cu ocazia plăţii salariului, stăruiam pe lîngă meseriaşi să-şi plătească, în primul rînd, mărfurile. Prin aceasta, evident, banca a suferit întrucîtva.

Salariile membrilor, tot mai diminuate, nu le permit, apoi să se mai întindă la noi investiţii; se mulţumesc în cea mai mare parte, să-şi termine ce-au început, să-şi ducă o viaţă chibzuită, spre a nu intra în datorii.

b) Al doilea considerent: prin atribuţiile ce mi se dau în administraţia C.F.R. nu mai pot fi la fiecare plată la Suliţa şi, deci personalul — nefiind eu prezent — plăteşte, ceva mai puţin din datorii. Situaţia e, însă, tot bună, după cum se vede din cele de mai jos, aflate în bilanţul încheiat la 31 Decembrie 1934.

Avem 143 membri, cu un capital social vărsat de 743.610 lei, repartizat astfel:

7	membri cu un capital pînă la 1.000 lei:	4.959 lei
73	„ „ „ „ dela 1.001 lei pînă la 5.000 lei:	200.866 „
61	„ „ „ „ „ 5.001 „ „ „ 25.000 „	474.782 „
2	„ „ „ „ peste 25.000 „	63.003 „
143	membri: . . . . total: . . .	743.610 lei

Imprumuturile acordate în 1934: 295.200 lei, repartizate astfel:

Imprumuturi pentru cumpărarea de vite şi unelte agricole:	36.000 lei
„ „ „ „ pămînt şi case:	187.500 „
„ „ „ „ hrană şi alte scopuri:	71.700 „
Total: . . .	295.200 lei

Portofoliul se ridică la 842.770 lei, împrumutaţi la 131 membrii. Din această sumă, la 31 Decembrie 1934, numai 7 împrumuturi nu au scadenţa la zi, iar valoarea lor se ridică la 22.320 lei, deci sub 3 % din total. Aceasta dovedeşte soliditatea băncii.

In 1935 situaţia se prezintă astfel: rămîn 141 membrii — unii

mutaţi din localitate şi-au lichidat situaţia la bancă, nemai putînd fi membri — cu un capital social de 777.985 lei, deci superior celui din anul precedent.

Imprumuturile care se acordă în acest an, din motivele arătate mai sus, se ridică la 232.400 lei, repartizate astfel:

Vite şi unelte agricole:	3.000 lei
Pămînt şi locuinţe:	104.000 „
Imbrăcăminte şi hrană:	125.400 „
Total: . . .	232.400 „

Portofoliul e de 856.740 lei; la 31 Decembrie 1935 avem tot 7 membri cu scadenţa împrumuturilor în restanţă însumînd 20.550 lei, adică 2.4 % din valoarea portofoliului. Situaţia se prezintă, deci, bună şi ne nemulţumeşte, doar, circulaţia lentă a sumelor, datorită neputinţei de-a face faţă, cu salariul lor mic, şi nevoilor lor imediate şi datoriilor contractate pentru investiţii.

Anul 1936 a fost pentru bancă poate cel mai greu. Se dispusese, datorită unui plan de reorganizare a atelierelor, desfiinţarea atelierului mic şi mutarea personalului la alte ateliere. Toată activitatea băncii urma, deci, a fi complect sistată, totul urma a fi destrămat. Nu vrem să întărziem nici asupra celor gîndite atunci, văzînd că se părăduieşte o muncă de zi, la zi, depusă atîţia ani, pentru ridicarea economică, culturală şi sufletească a meseriaşilor, pentru că ne-am propus să discutăm numai cifrele reci ale rezultatelor, nici asupra străduinţelor noastre, spre a menţine, totuş, acest atelier mic. Destul să menţionăm că acest atelier încă există — e drept, cu un personal mai puţin numeros —, şi că îşi îndeplineşte îndatoririle sale, pentru care merită toată lauda. Numărul membrilor, la încheierea situaţiei de sfîrşit de an — 31 Decembrie 1936 — se ridică la 122, cu un capital social de 665.222 lei (se scade cel al celor plecaţi la alte ateliere).

S'au împrumutat în acest an, pentru:

Pămînt şi locuinţe:	138.600 lei
Imbrăcăminte, hrană, etc.:	72.400 „
Total: . . .	211.000 lei

Restanţi au fost 5 membri cu 30.680 lei, sau 4 % din valoarea portofoliului, care se ridică la 774.910 lei. Procentul e ceva mai mare decît în anii precedenţi, fiindcă nu-şi lichidaseră datoriile cei mutaţi — la Galaţi ori Iaşi, totuş e destul de mic, faţă de al altor societăţi similare şi împrumuturile au fost puse la punct în primele luni ale anului 1937.

Aşadar, după 8 ani de activitate a băncii, avem următoarea situaţie:

A) Un capital social vărsat de 665.222 lei

B) o circulaţie a economiilor, [illegible] se ridică la *4,556.200 lei*, cu care am împlinit nevoile membrilor, din care, cele de consum ca

hrană, îmbrăcăminte, ajutor pentru boală, căsătorii, naşteri, etc., etc., se ridică la *2,211.600 lei* pe cari, altfel, trebuia să-i ia, cu dobînz cămătăreşti, dela diverşi creditori din tîrguşor.

C) Şi-au cumpărat pămînt ori case, şi-au construit case, staule, ori şi-au mărit pe cele pe care le au — prin ei înşişi, aceşti meseriaşi, puţini, ai unui atelier mic C.F.R. — în valoare de *2,044.100 lei*. Nu mai e nevoie de nici un comentar.

D) Şi-au cumpărat unelte agricole, au luat în arendă pămînt, ori şi-au cumpărat vite de *300.500 lei*.

E) S'a înfiinţat pe lîngă bancă un „Fond de ajutor reciproc" din care se ajută membrii băncii pentru cazuri de boală, de deces al lor, ori al vreunui membru al familiei lor — soţie sau copil — şi, pînă acum 2 ani, şi pentru cei care se însoară. Am pus şi ultimul caz — de însurătoare — printre acelea care să dea dreptul la un ajutor — 2.000 lei — din următorul motiv: în Basarabia, datorită faptului că nu se ţineau condici de naşteri, de căsătorii, de morţi, la primărie, ci la preot, a înflorit, într'o măsură necunoscută în alte părţi, concubinajul, care ajunsese o plagă. Pentru a-l curma în atelierul mic, unde era destul de răspîndit, am instituit acest ajutor de însurătoare, care era o tentaţie, pentru a-şi îndeplini formele, cei cari trăiau în concubinaj, aşa ca să fie căsătoriţi civil, iar copiii lor să se bucure de toate drepturile ce le dă acest fapt. Gîndul nu ne-a fost în zădar: printre alţii, un lucrător, de 45 ani, cu 4 copii nelegitimi, s'a căsătorit civil, în urma acestei dispoziţii.

Din acest „Fond de ajutor reciproc" s'au ajutat, dela înfiinţarea lui — 1933 — şi pînă astăzi diferiţi membri, cu suma totală de *72.000 lei*.

F) Din anul 1932 s'a înfiinţat pe lîngă bancă şi *o bibliotecă*, din cei 10 % repartizaţi din beneficiul net, fondului cultural.

Vom arăta într'un alt capitol ce influienţă a avut *biblioteca permanentă*, nu ambulantă ca în primii ani.

Valoarea cărţilor din bibliotecă — toate legate, se ridică la 37.000 lei; avem 901 cărţi, în 672 volume — cele mai mici şi cu un conţinut asemănător au fost legate împreună.

Cea mai mare parte sînt cumpărate de noi; parte ne-au fost donate de Casa Şcoalelor şi d-l G. P. Docan, consilier la Curtea de apel din Bucureşti.

G) Avem o orchestră de mandoline, ghitare şi balalaici, precum şi corul meseriaşilor, cu dirijorii plătiţi: $1/2$ de bancă şi $1/2$ de către Cerc (din cei 10 lei, cotizaţie lunară).

H) Am ajutat băieţi săraci, ce voiau să înveţe carte mai departe, la liceu; am ajutat biserica din localitate, pentru plata corului, iar la Crăciun contribuţia băncii — pentru ajutorarea copiilor de ceferişti mai săraci cu pachete cu flanelă, fulare, mănuşi, ciorapi, ghete, pulovere, etc. şi cu pungi cu bomboane, mandarine, mere şi şocolată — a fost destul de însemnată.

Se vede din cele de mai sus că banca populară nu şi-a limitat rolul numai la:

a) A face pe oameni se puie deoparte bani albi pentru zile negre;

b) a ajuta, cu împrumuturi, pe membrii băncii, pentru nevoi curente şi, mai ales, *pentru a-i face proprietari de pămînt şi de case*,

ci şi-a găsit de-a ei datorie, fiindcă lucrează într'un astfel de mediu şi într'o provincie alipită, să-şi lărgească activitatea. De-aci: bibliotecă, cor şi orchestră, ajutorarea copiilor săraci, a celor doritori de învăţătură, moralizarea membrilor (Fondul de ajutor reciproc), ajutorarea bisericii strămoşeşti..

Acestea sînt rezultatele unei munci tenace pe teren economic, începută în 1929 şi care se continuă şi azi cu aceeaş rîvnă.

* * *

Dar înfiinţarea unei bănci populare la atelierul mic a dat imboldul începerii unei acţiuni similare la atelierul principal Cernăuţi.

Şi astfel, în Decembrie 1929, se înjghebează şi aici banca populară „Prevederea C.F.R.", care a urmărit exact aceleaşi scopuri: ridicarea economică a lucrătorilor, obişnuirea de-a pune la o parte un ban, ajutorarea, în momente grele, dela bancă.

Rezultatele la care s'a ajuns aici — de dimensiuni mai mari avînd în vedere că ea lucra cu un personal mai numeros — cît şi comentariul pe marginea lor, ţinînd seama că mediul diferă întru cîtva de cel dela Suliţa, rămîn a fi arătate într'un articol viitor, unde vom vorbi şi despre cooperativa de consum dela Suliţa, precum şi despre dezideratele supuse celor în drept, ca şi de planurile noastre de viitor, pe tărîmul economic.

Inginer Ion Gogan

Conştiinţa morală

Sociologia positivistă, susţinînd că individul e determinat cu desăvîrşire de societate, sfîrşeşte prin a tăgădui posibilitatea de constituire a unei *ştiinţe morale* şi îngăduind doar constituirea unei *ştiinţe a moravurilor*.

Moraliştii au reacţionat. Dar cei mai mulţi dintre ei au opus sociologismului dogmatic al şcoalei durkheimiene *sisteme* morale totatît de dogmatice. Pe acest drum o înlăturare a conflictului între sociologie şi etică n'a fost şi nu este cu putinţă.

D-l Gaston *Richard*, pornind lupta împotriva sofiştilor positivişti, nu încearcă a clădi un sistem, ci porneşte chiar dela postulatele metodologice ale positivismului: acordul teoriei cu faptele prin observarea şi cercetarea lor sistematică şi obiectivă. După o serie de lucrări, între cari cea mai importantă este *Evoluţia moravurilor* (1925), d-l Gaston *Richard* încearcă în ultima sa operă (I. *Conştiinţa*

morală şi *Experienţa morală;* II. *Legea morală*, *Legile naturale* şi *Legile sociale* [1]) să dovedească libertatea morală a omului, compatibilă fără contradicţii cu viaţa socială şi fiind chiar cel mai puternic suport ale ei [2]).

Cum aceeaş problemă m'a preocupat chiar decum am intrat în templul filosofiei şi cum mai tărziu în lucrările d-lui G. *Richard* am găsit, mărturisesc cu recunoştinţă, rodnice sugestii şi limpezi lămuriri cari mi-au înlesnit înaintarea spre deslegarea ei, expunerea ce urmează asupra ultimei sale lucrări reprezintă mai mult decît o dare de seamă obişnuită: ea înseamnă fixarea unui puternic punct de sprijin pentru propria mea străduire în acest domeniu.

In primul capitol al lucrării, *Conştiinţa morală*, d-l G. *Richard* arată în linii largi istoria problemei, determinînd momentul cînd ştiinţa morală, părăsind calea dreaptă, alunecă în braţele sociologiei positiviste.

„Existenţa conştiinţei morale, dată nemijlocită a observaţiei, a fost demult considerată, totaşa ca şi existenţa moravurilor şi a regulelor sociale de conduită, ca cel dintăiu obiect al unei etice teoretice sau, mai bine zis, explicative. Moravurile şi celelalte regule de conduită variază in timp ca şi în spaţiu, dar conştiinţa este o „caracteristică umană" a cărei formă este constantă şi numai conţinutul variabil. Moravurile presentînd caracterele obişnuinţei, putem crede că ele nu sînt decît conştiinţa exteriorizată, cristalizată, în felul că explicaţia psihologică a conştiinţei primează şi lămureşte explicaţia ce-o pot da istoria şi ştiinţele sociale despre moravuri".

Se vorbeşte şi în antichitate despre conştiinţa morală: la *Platon* (Gorgias), la *Aristotel* (in scrierile etice), la stoiceni (Marcu-Aureliu). Dar abia în Noul Testament apare termenul de conştiinţă (συνείδησις) în înţelesul ce-l are pentru noi.

Incepînd cu secolul XVI problema conştiinţei începe să pasioneze pe filozofi despărţindu-i în sfîrşit în adepţi ai moralei formale şi cei ai experienţei morale. Dar interesul nostru trebue să se concentreze „asupra unităţii, istorice şi logice, a celor două probleme, cea a variaţiunilor conştiinţei morale şi cea a caracterelor proprii ale experienţei morale". Scrierile morale ale lui *Descartes (Passions de l'âme* şi *Lettres à la princesse Elisabeth)* ne dovedesc că „filosofia nativistă, adică teoria raţională a subiectului cunoaşterii şi acţiunii, nu era nicidecum incompatibilă cu analiza unei experienţe morale născute din relaţiile între individ şi societate". Dar, subt influenţa lui *Locke*, teoria morală a luat altă direcţie. Contele de *Shaftesbury* şi Adam *Smith* sînt precursorii moralei sociologice şi ai filosofiei valorilor. D-l G. *Richard* expune mai pe larg teoria acestor doi moralişti. Ajunge să notăm că ei (ca în general filosofia morală anglo-scoţiană) au dat loc larg studiului unei experienţe morale legată de cea a vieţii în societate.

---

[1]) Colecţia *Actualités scientifiques et industrielles* Nos 474 şi 475, Paris Hermann & Cie, 1937.

[2]) Vezi articolul nostru *Spre înlăturarea conflictului între Sociologie şi Etică*, în *Insemnări Sociologice*, An. III, No. 10.

Dar mai putem vorbi în acest caz de *experienţă morală?* Experienţa morală nu este oare mai degrabă „o experienţă intimă, trăită, ca o dovadă fără de care experienţa externă nu poate fi nici interpretate nici apreciată?"

Discuţia asupra problemei, pusă în aceşti termeni, a fost deschisă la începutul secolului XIX şi se lămureşte din opoziţia între concepţia lui *Maine de Biran* şi a Contelui de *Bonald*. „*Biran* spune că nu putem căuta originea ideilor şi adevărurilor morale în experienţa sensibilă a indivizilor deoarece ele au o valoare universală. Trebue deci, sau să le explicăm prin activitatea Eului, sau să admitem cu *Malebranche* şi tradiţia platoniciană intuiţia acestor idei într'un intelect divin la care participă omul. *Bonald* respingea aceste două ipoteze şi căuta între intelectul divin şi intelectul uman o mijlocitoare care, pentru dînsul, era Societatea constituită de divinitate, anterioară şi superioară indivizilor şi care le garantează acestora existenţa fizică precum şi viaţa mintală. Contele *de Bonald* punea din acest moment ipoteza centrală a sociologismului în termeni cari, mai puţin de un secol mai tărziu, a fost reprodusă fără originalitate". Noţiunea unui *intelect colectiv*, *Biran* o consideră şi nelogică şi contrară oricărei experienţe interne sau externe.

Deci, conştiinţa morală se întemeiază, după *Biran*, pe conştiinţa personală, „deoarece ea nu e posibilă decît la o fiinţă capabilă de a se înălţa asupra sensaţiei pasive care nu este conştiinţă. Această fiinţă acţionează cu voinţă. Dar adevărat este că o conştiinţă morală nu e posibilă decît dacă această fiinţă poate ieşi din eul propriu, poate intra în legătură de simpatie cu semenul său, atribuindu-i acestuia o activitate liberă identică cu a sa, aceleaşi drepturi, şi poate simpatiza cu el cu o simpatie expansivă". *Biran* nu recunoaşte o societate existînd în sine şi pentru sine şi căreia indivizii i-ar datora spiritualitatea lor, ci el „întemeia morala pe relaţiunile interpersonale şi pe aptitudinea fiecărei persoane umane de a se întregi pe sine prin altul precum şi pe efortul mintal intern prin care fiecare poate zice *Eu*".

In teoria lui *Maine de Biran* d-l Gaston *Richard* găseşte cu drept cuvînt una din cele mai clare şi adînci fundamentări psihologice ale moralei. Dar această teorie a rămas lungă vreme necunoscută şi nu şi-a putut exercita influenţa. In Franţa, subt puternica influenţă a moraliştilor englezi, în Germania subt cea a lui *Hegel* şi *Feuerbach*, teoria morală evoluă spre „sociologism" şi spre un „materialism antropologic".

Critica lui *Maine de Biran* împotriva frenologiei lui *Gall* nu putu împiedica adoptarea ei de către *A. Comte* şi astfel posivitismul rămase la „interpretarea materialistă a raporturilor între fiziologia creerului şi psihologia introspectivă." 1 se închise deci posibilitatea de a înfăptui armonia între *omul social* şi *omul interior*.

Positivismul, în faţa teoriei lui *Maine de Biran*, ar trebui să demonstreze că nu există *variaţiuni individuale*, iar pe de altă parte, neputîndu-se lipsi de un subiect al cunoaşterii şi al conştiinţei

morale, şi refuzînd a-i atribui Eului această calitate, positivismul trebue s'o atribue unei pluralităţi de inteligenţe, în care caz însă e dator să-i dovedească unitatea şi continuitatea.

Pînă la aducerea acestor dovezi, noi sîntem în drept, susţine d-l G. *Richard*, să vedem în „conştiinţa morală subiectul unor judecăţi de aprobare sau desaprobare pe cari o persoană le enunţă despre faptele şi intenţiile sale proprii şi le poate enunţa şi despre conduita altuia. Formarea acestor judecăţi se explică în temeiul a trei atribute ale Eului moral: 1) libertatea, înţelegînd prin asta aptitudinea de a lua cunoştinţă de motivele sale de acţiune şi de a prefera un motiv altuia, libertate care există cel puţin ca idee despre care determinismul nu poate da socoteală decît invocînd inconştientul, adică renunţînd la observaţia psihologică; 2) conştiinţa identităţii personale, adică memorie pură, întregită în mod normal prin memoria afectivă; 3) vorbira interioară care face din gîndirea personală un dialog."

La aceste atribute am mai putea adăoga, după părerea autorului, alte două: raţionamentul inductiv şi analogia. „Raţionamentul inductiv îngădue anticiparea unui viitor care, în condiţiuni egale, va reproduce trecutul, şi prin urmare convingerea că în bine şi în rău agentul va încerca în viitor acele sentimente penibile sau acele satisfacţii interne pe care acţiunea i le-a dat în trecut. In ce priveşte raţionamentul prin analogie, el dispune persoana de a regăsi în emoţiile şi judecăţile altuia asupra sa stări analoge celor ce experienţa conduitei altuia a făcut să se nască în el".

In acest fel se poate stabili cumcă conştiinţa se exprimă mai ales prin judecăţi „pe cari agentul le enunţă cel mai adeseori despre sine dar pe cari le poate enunţa şi despre alt individ sau chiar despre un grup."

Important este să notăm că d-lui G. *Richard* i se pare imposibil să afirmăm sprijiniţi pe dovezi că „judecata dată asupra faptei altuia ar fi antecedentul necesar al judecăţii despre noi înşine".

Acestea odată stabilite, adevărata problemă morală este cea a valorii acestor judecăţi: Dar ea cere mai întiiu studiul „conţinutului conştiinţei morale şi modul său de formare". Acest studiu îl găsim în capitolul următor: *Experienţa morală*, şi în adaosul lămuritor la acest capitol: *Ierarhia valorilor*,

Inainte de a intra (într'un număr viitor al *Insemnărilor*) în expunerea acestui capitol, să ne fie îngăduit a ne opri cîteva clipe asupra rezultatului la care a ajuns autorul. Cert este că teoria morală positivistă a fost zguduită din temelii prin docrtina d-lui G. *Richard*. Intr'adevăr contradicţiile positivismului nu pot fi înlăturate decît prin admiterea autonomiei *conştiinţei morale* individuale. Nicio îndoială nu poate fi că această conştiinţă există, că e o dată nemijlocită a observaţiei. Intrebarea este dacă ea se *desvoltă* în mod autonom, organic, dacă *pluralitatea subiectelor* ea însaş e un fapt demonstrat şi demonstrabil. Adică: poziţiunea positivismului

poate fi dărîmată pe calea arătată de d-l G. *Richard*, dar mai rămîne un adversar redutabil al moralei: solipsismul, camuflat în zilele noastre subt firma „fenomenologismului“. Şi aci s'ar putea spune că positivismul, evitînd consecinţele cari rezultă din teoria cunoaşterii a lui Descartes (consecinţe pe cari acesta nu le trage în scrierile sale morale), a căzut în celalt extrem, al negării autonomiei conştiinţei individuale. Dar şi aci d-l G. *Richard* ne indică drumul care ne scapă şi de Scylla şi de Charybdis: analiza psihologică a conştiinţei aşa cum a început-o *Maine de Biran*.

Deslegarea problemei morale trebueşte căutată într'o analiză a relaţiilor interindividuale. Dar pornind dela *Maine de Biran* şi nu, de pildă, dela sociologia „relaţionistă“ a lui Leopold *von Wiese*. Dacă mai trebuia o dovadă pentru eroarea acestuia din urmă, atunci ne-a dat-o elevul său d-l M. *Tazerout* în cartea sa *L'Etat de demain*, în care arată cum s'ar putea aplica în practică doctrina maestrului.

In a noastră *Teorie a comunităţii omeneşti*, din care am publicat, în această revistă, mai multe capitole, ne străduim să pătrundem pînă la geneza conştiinţei autonome, a sufletului individual. Lucrarea d-lui G. *Richard*, despre care vorbim aci, ne netezeşte drumul spre deslegarea problemei.

Traian Brăileanu

Contribuţia Bucovinei tinere la poezia Romînească

In afară de G. Rotică, poet dintre cei conturaţi ai vechii generaţii, şi de Const. Berariu — un mare creator de limbă romînescă în traducerea „Clopotului scufundat“ de G. Hauptmann —, Bucovina n'a dat pînă la mişcarea „Iconar“-ului contribuţii prea importante literaturii noastre.

Abia în 1932, odată cu formarea acestui cerc de artă, se poate vorbi de-o literatură bucovineană capabilă să influenţeze literatura general-romînească.

Incepînd modest, cu cinci membri, „Iconar“-ul a reuşit ulterior să preocupe întreaga publicistică a Romîniei. Intr'adevăr, n'a existat revistă sau ziar romînesc, care să nu fi discutat în mai largă sau mai restrînsă măsură creaţiile iconare.

Sriitori şi critici ca Lucian Blaga, Dragoş Protopopescu, Perpessicius, Radu Gyr, Mircea Eliade, Nicolae Roşu şi chiar. . . Pompiliu Constantinescu (în timpul din urmă) sau oameni de cultură ca Al. Rosetti şi — atîţia alţii — au arătat multă înţelegere pentru lirica bucovineană, care se confundă, pe drept cuvînt, cu cea iconară [1]).

---

[1]) In afara „Iconar“-ului, nu s'a realizat nici un scriitor tînăr din Bucovina. Cine-şi mai aminteşte azi de Ioniţă Puiu, Ilie Grămadă sau chiar Procopie Milişte (un real talent, nimicit din lipsă de disciplină)?

Deşi fenomenul liricel bucovinene e extrem de greu de înţeles, fiind atît de specific nordic, spiritele superioare s'au putut apropia de el. Cu toate acestea, va mai trece încă mult timp pînă la o perfectă cunoaştere şi, mai ales, trăire a lui.

Lirica bucovineană de azi pune două mari probleme de artă: aceea a barocului (în poezia lui Ghedeon Coca, a lui Gh. Antonovici şi'n „Tarot"-ul meu) şi a goticului moldovenesc (la George Drumur, Iulian Vesper, şi, în parte, cînd nu e eclipsat de tradiţionalismul romantic, la Ion Roşca[1]), cari încă n'au fost studiate de critica noastră (fie din nesesizare, fie din rea voinţă, ca la G. Călinescu, E. Lovinescu sau Vladimir Streinu[2]).

Totuşi, poezia Iconară a început să facă şcoală. Mulţi poeţi simt influenţa ei[3]), cu toate că nu şi-o mărturisesc.

Cei ce-au negat „Iconar"-ul, au fost în Bucovina, cîţiva bieţi rataţi sau oameni neconvinşi de propria lor poezie[4]), iar în Vechiul Regat jidanii.

„Iconar"-ul, însă, nu s'a impresionat, ci şi-a continuat lupta pentru o mare poezie romînească (romînească nu formal, cu tricolorurile lui Vasile Militaru, ci prin însăşi esenţa ei).

Că acest lucru i s'a contestat de către diverşi politicaştri bucovineni sau de negativiştii[5]) Bucureştilor (era să spun microbii dela „Corso"...), nu ne-a impresionat.

Astăzi, „Iconar"ul e o realitate în cultura romînească.

Poezia „Iconar"-ului a îmbogăţit literatura cu opere, peste cari nu se mai poate trece cu uşurinţă.

Mircea Streinul

Ideea „cosmosului" politic

Sociologia nu-şi poate verifica ipotezele decît prin interpretarea evenimentelor istorice. Experimentarea în laborator, metodă prin care ştiinţele exacte (fizico-chimice) ajung a verifica cu preciziune ipoteze formulate în temeiul observaţiei fenomenelor, nu poate fi aplicată în sociologie. Această ştiinţă trebue să caute şi să descopere în istorie *legile* cari determină structura şi evoluţia formelor sociale.

Dar se spune: istoria nu se repetă, deci istoria n'are legi. De aci nu urmează însă că istoria nu poate servi pentru desco-

---

[1]) Neculai Roşca, ale cărui traduceri din Baudelaire au iscat recent atîtea discuţii în presa din Bucureşti, aparţine net şcolii neoclasice.

[2]) Ultimul e de-o rară improbitate critică.

[3]) Ştefan Baciu (chiar şi lexic!), I. O. Suceveanu, George Popa (un foarte bun poet ardelean), Vintilă Horia, Ovid Caledoniu (ultimul, un puternic talent crescut în spiritualitatea iconară, deşi bucureştean) etc.

[4]) E. Ar. Zaharia, deşi militase pentru o „Societate a Scriitorilor Bucovineni", renunţase la acest proiect, fiindcă nu găsise aprobarea lui... Teodor Scarlat (!!!). Iată un trist exemplu de servilism literar.

[5]) Unii, de-o înspăimîntătoare rea-credinţă (ca Eugen Ionescu).

perirea *legilor sociale*. Nu vom expune pe larg această problemă, care, în sec. XIX, a fost desbătută cu aprindere şi în volume groase de către sociologi şi istoricieni. Astăzi problema raportului între sociologie şi istorie poate fi considerată lămurită. Pe istorician îl interesează desfăşurarea evenimentelor, drama care se joacă, pe sociolog legile după cari se petrece acţiunea. Istoricianul descrie, sociologul explică.

Interesul istoricianul se îndreaptă mai ales spre trecut. El vrea să ştie' cum s'au petrecut lucrurile. Sociologul are însă şi ambiţia să explice de ce evenimentele actuale trebue să se desfăşoare aşa cum vedem că se desfăşoară şi, pe deasupra, el vrea să dobîndească şi o *prevedere* a viitorului, nu numai pentru satisfacerea curiozităţii marei mulţimi, ci mai ales pentru a da conducătorilor şi reformatorilor sociali mijloace de a înfăptui scopurile ce şi le propun.

Un loc intermediar între istoricieni şi sociologi îl ocupă *publiciştii*, pe cari îi putem iarăş împărţi în două categorii: ziariştii şi scriitorii politici. Publiciştii se ocupă de evenimentele actuale, le înregistrează şi le comentează. Dar pe cînd ziariştii se apropie mai mult de istoricieni, întrucît descrierea, *informaţiunea* exactă îi preocupă în primul rînd, scriitorii politici năzuesc a explica evenimentele şi a prevedea cursul lor viitor, apropiindu-se astfel de sociologie şi pregătind, întru cîtva, materialul pentru sociologi.

Jacques Bainville, de pildă, despre care s'a scris în această revistă, a fost un strălucit reprezentant al acestui gen de scriitori politici.

Noi vom da, în această revistă, cetitorilor noştri o serie de articole în cari vom încerca să *explicăm* politica actuală a Statelor, deci să descoperim legile cari determină raporturile între Statele existente. Vom satisface şi curiozitatea cetitorilor prin descrierea faptelor, dar am vrea să le trezim şi interesul pentru interpretarea lor obiectivă.

Această interpretare ne va nevoi să facem dese plimbări în istoria diferitelor State, căci numai experienţele trecutului ne pot îngădui să explicăm prezentul şi să prevedem, în oarecare măsură, viitorul.

Războiul chino-japonez, discursul Cancelarului Germaniei, schimbarea politicei Angliei etc., sînt evenimente ce le cunoaştem din ziare, dar interesul nostru se va îndrepta spre a desvălui legătura lor şi influenţa lor necesară asupra viitorului.

Dacă la prima vedere şi în temeiul ştirilor din ziare raporturile între State par a fi haotice şi contingente, o pătrundere mai adîncă a faptelor ne va arăta, aşa sperăm, că astăzi toate Statele lumii formează o ordine, un cosmos, care evoluează după legi bine definite.

Şi asta este tot ce poate face ştiinţa socială, cum dealtfel orice ştiinţă: de a desprinde din haosul faptelor diverse ordinea, din percepţiile împrăştiate, subiective şi contingente *ideea* care le strînge într'o unitate structurată

REVISTA CĂRŢILOR

Anton Golopenţia, Die Information der Staatsführung und die überlieferte Soziologie. (Informarea conducerii Statului şi sociologia tradiţională). Teză de doctorat susţinută la Facultatea de filosofie din Leipzig, 1936, 76 pg. — Lucrarea d-lui Golopenţia ne interesează din două puncte de vedere. Mai întîiu ea ne înlesneşte să cunoaştem noua direcţie ce-a luat sociologia germană subt regimul naţional-socialist, astfel că ea reprezintă o contribuţie binevenită la istoria doctrinelor sociologice. In al doilea rînd, ea ne arată că şcoala sociologică bucureşteană pare a fi dispusă a căuta şi în noua orientare a sociologiei germane o justificare şi verificare a propriilor ei tendinţe. Autorul s'a convins că „scopul esenţial al ştiinţelor sociale ar fi informaţia cea mai bună posibilă a conducerii Statului asupra stărilor şi evenimentelor în Statul propriu şi în Statele străine cu cari acesta intră în contact.“ Experierea acestei colaborări a cercetării ştiinţifice în domeniul social cu administraţia l-a făcut pe autor să înţeleagă „importanţa postulatului d-lui Gusti, de a da atenţie legăturii între ştiinţele sociale şi conducerea politică şi de a se ocupa cu ştiinţele sociale în vederea problemelor a căror rezolvire li se impune în scopul organizării şi consolidării naţiunii proprii“. Prin expunerile sale autorul doreşte să contribue la biruinţa acestei concepţii.

Trebue să-i fim mulţumitori d-lui Golopenţia pentru expunerea clară şi documentată a nouei mişcări sociologice în Germania. Dar nu sîntem înţeleşi cu adoptarea fără critică a nouei concepţii. Pricepem dece în Germania naţional-socialistă s'a ivit reacţiunea împotriva sociologiei tradiţionale. Sociologia sau, mai bine zis, sociologii începuseră să confunde sociologia cu programul politic al socialismului marxist, mai ales în răstimpul cît au stat social-democraţii la cîrma Statului german. Se spunea doar că „sociologia este sau socialistă sau nu este“. Dar punctul de vedere ştiinţific, obiectiv trebue să fie: sociologia nu este nici socialistă, nici naţional-socialistă, nici liberală, nici ţărănistă..., ci este sociologie, o ştiinţă ca toate celelalte, cu obiectul ei propriu şi cu metode potrivite obiectului.

Separaţiunea teoriei de practică este un postulat fundamental atît pentru progresul ştiinţelor cît şi pentru perfecţionarea practicelor, de orice fel. E un principiu al diviziunii muncii care trebueşte apărat cu tărie. De aci nu rezultă că între teorie şi practică nu există legătură. Dimpotrivă: cea mai strînsă şi indisolubilă legătură. Teoria, adevărata teorie, se naşte din nevoile practice şi stă neîncetat în serviciul lor — prin faptul că practicienii, pentru a fi buni practicieni, trebue să cunoască teoriile, ştiinţele, cari au legătură cu practica lor. Un medic trebue să cunoască *rezultatele* multor ştiinţe, dar el nu va fi om de ştiinţă, nu se va ocupa (de obiceiu) de cercetări ştiinţifice într'un anumit domeniu (d. ex. în chimie sau biologie). Dar aceste sînt lucruri cunoscute şi acceptate de toată lumea — în ce priveşte alte domenii decît cel al teoriei sociale. Studiul sociologiei

e necesar pentru toţi cei ce sînt practicieni sociali : pentru părinţi, pedagogi, preoţi, oameni politici..., dar asta nu înseamnă că ei trebue să fie sociologi, sau că sociologia trebue să ţină seama numai de problemele ce interesează părinţii, sau numai de cele ce interesează pe oamenii politici. Şi pe deasupra: ea ar trebui să ţină seama de concepţia ce au anumiţi părinţi despre familie, sau anumiţi oameni politici despre Stat?

Să mai dăm exemple pentru lămurirea problemei. In vederea răsboiului, conducătorii politici se pot adresa chimiştilor, cerîndu-le să prepare cele mai grozave gaze toxice pentru atac, şi cele mai bune măşti de apărare împotriva gazelor descoperite de duşmani. Chimiştii vor deslega problema după toate regulele ştiinţei. Totaşa se pot adresa oamenii politici sociologilor, cerîndu-le preceptele cele mai potrivite pentru organizarea Statului ce-l conduc, specificînd problemele ce trebuesc rezolvite în condiţiuni date. Sociologii vor rezolvi problemele ce li se pun.

Dar nu ne putem opri aci. Să ne imaginăm că într'un Stat izbucneşte un războiu civil între comunişti şi naţionalişti. Atît unii cît şi alţii ar cere chimiştilor să le dea cele mai bune arme chimice de atac şi apărare. E lămurit că chimiştii jidani i-ar servi pe comunişti, iar cei creştini pe naţionalişti. Aşa se pune problema şi pentru sociologi. Ceea ce nu înseamnă că sociologia *ca ştiinţă* îşi poate schimba obiectul şi metoda, că ea devine comunistă sau naţionalistă, ci numai că sociologii vor fi în stare să arate conducătorilor politici cari sînt mijloacele tehnice cele mai potrivite pentru înfăptuirea scopului ce-l urmăresc. Dar sociologia, *ca ştiinţă*, nu poate hotărî dacă acest scop este bun sau rău, dacă e de dorit sau nu.

Fapt este însă că sociologia a avut de luptat dela începuturile ei cu dificultatea separaţiunii teoriei de practică, prin faptul că sociologii ei înşişi năzuesc adeseori să adapteze teoria unui scop anumit, idealului *lor* social. De aci s'au născut „sociologii" cu tendinţe liberale, socialiste etc., astfel că neîncrederea regimului naţional-socialist în sociologia ce se făcea înainte de 1932 la universităţile din Germania era în mare parte îndreptăţită. Nu totaşa s'a prezentat situaţia în Italia, unde *V. Pareto* prin al său *Tratat de sociologie generală* demonstrase că sociologia se poate constitui ca ştiinţă obiectivă.

Constituirea unei *tehnice sociale*, în temeiul ştiinţelor sociale teoretice, e o problemă pentru sine, aşa cum practica pedagogică, cea medicală etc. cer o pregătire teoretică corespunzătoare, şcoli speciale şi manuale cuprinzînd precepte tehnice.

La organizarea unor şcoli sociale şi compunerea de manuale necesare practicienilor sociali, sociologii vor putea da şi vor trebui să dea ajutorul lor, fără ca sociologia să fie nevoită a-şi schimba direcţia.

Observaţiile de mai sus n'au menirea să scadă cumva valoarea lucrării d-lui Golopenţia. Am dori, dimpotrivă, ca ea să fie tradusă

în romîneşte ca să-şi dea toate roadele pentru înaintarea sociologiei romîneşti. Prin discuţii obiective asupra problemelor s'ar putea ajunge la evitarea de erori, mai ales cu privire la raportul între teorie şi practică, între sociologie şi „ingineria" socială.

I. M. Nestor, Introducere la o psihologie experimentală. Cap. I: Psihologia experimentală, aspect al filosofiei ştiinţifice. Bucureşti, 1938 (Biblioteca de studii psihologice a Societăţii Romîne de Cercetări psihologice). Autorul expune în mod clar obiectul şi metodele psihologiei experimentale, care tinde a deveni o *ştiinţă exactă*, desprinzîndu-se de psihologia speculativă, „filosofică". El mai lămureşte şi raportul între psihologia experimentală şi psihotehnică. Expunerea e clară, problemele bine ordonate.

Radu I. Paul, Vieaţa estetică. Filosofia naturală a Frumosului şi a Artei. Vol. II, Arta. Cluj, 1937, 463 pg. Anunţăm apariţia vol. II, al masivei opere a d-lui Paul. La o dare de seamă nici nu ne putem gîndi în spaţiul îngust al Insemnărilor. Ne exprimăm doar nădejdea că revistele mai bogate în pagini vor da cuvenita atenţie acestei lucrări.

Dr. Vasile Nicolau, Şcoală şi Caracter. Bucureşti (s. a.). (Din publicaţiile Institutului pedagogic romîn) pg. 315, Lei 120. In Prefaţă d-l G. G. Antonescu arată că „scopul principal al lucrării este de a preciza normele metodice care trebuie să călăuzească activitatea educatorului pe domeniul educaţiei morale, atît în şcoala primară cît şi în cea secundară." Cartea va fi utilă ca primă introducere şi orientare în problemele educaţiei morale, fiind scrisă uşor şi fără aparat greoiu de erudiţie.

Ierom. Dionisie I. Udişteanu, 1) Ogor înţelenit, 1936. 130 pg. 50 lei; 2) Seminarul monahal, studiu istoric şi anexe (Contribuţii la istoria şcoalelor călugăreşti), 1937, pg. 96+LVIII, 80 lei; 3) Episcopia Huşilor (Inscripţii şi Insemnări), 1938, 32 pg., 20 lei. Volumul *Ogor înţelenit* reuneşte o serie de articole publicate de autor în ziare şi reviste şi privind viaţa călugărească. „Viaţa mănăstirilor e prea înţelenită, de aceea şi renaşterea ei întîrzie". Din scrierile de mai sus ale autorului ne putem convinge despre importanţa monahismului în viaţa religioasă a poporului nostru.

Pimen Constantinescu, „L'Infinito" di Leopardi in Romeno. Extras din revista *Olimpo*, An. II, No. 12, 1937, XVI. 12 pg. Autorul ne dă informaţii complete asupra tuturor traducerilor în romîneşte al poeziei „*L'Infinito*" de Leopardi. E un studiu al unui adînc cunoscător al limbei şi literaturii italiene precum şi al legăturilor ce s'au înfiripat între Italia şi Romînia în domeniul literelor.

REVISTA REVISTELOR

Revue Internationale de Sociologie. An. 45, No. IX—X (Septembrie—Octombrie 1937). Un necrolog pentru Preşedintele *Th. G. Masaryk*, fost vice-preşedinte (1908) şi apoi preşedinte (1921) al *Institutului internaţional de Sociologie.* Cu privire la

al *XIII-lea Congres internațional de Sociologie*, revista publică cîteva date scoase dintr'o dare de seamă asupra congresului datorită d-lui *André de Maday*, președinte al Societății de Sociologie din Geneva. De aici aflăm noua alcătuire a Biroului Institutului internațional de Sociologie: președinte, d-l *René Maunier*, profesor la Facultatea de Drept din Paris; vice-președinți d-nii profesori *Corrado Gini* (Italia), Mac Iver (Statele Unite) și Vladescu-Răcoasa (Romînia); secretar general, d-l *Emile Lasbax*, profesor la Universitatea din Clermont-Ferrand, directorul Revistei internaționale de Sociologie. S'a mai hotărît ca viitorul Congres să fie convocat la București, pentru 1939 (probabil în Septemvrie), și d-l *Gusti*, Comisar general al Romîniei la Expoziție, fost ministru, a fost chemat să-l presideze. La sfîrșit redacția revistei spune: „Președintele acestui Congres va fi d-l Ministru *D. Gusti*, a cărui primire, în magnificul pavilion al Romîniei, a rămas, pentru toți congresiștii, o amintire de neuitat, și a cărui activitate sociologică e universal prețuită. Școala romînă de sociologie merită un studiu special. A examina *la fața locului* străduințele ei, înfăptuirile ei, subt conducerea întemeietorului ei *D. Gusti*, asistat de Directorul Institutului Social Romîn, d-l *Vlădescu Răcoasa*, e un program bine potrivit pentru a ispiti pe membrii și asociații I. I. S. Subiectul ales pentru acest congres din 1939 este larg și interesant: *Diferitele unități sociale*". Sîntem convinși că domnii congresiști se vor simți bine la noi. Articole: *G. Dykmans*, La notion d'équilibre en économie politique; *A. Basman*, La nouvelle Turquie et les équilibres sociaux; *I. K. Kochanowski*, Sur les facteurs principaux des équilibres sociaux; *Roger Bastide*, Les équilibres sociaux-religieux. Toate aceste articole sînt rapoarte prezentate Congresului XIII internațional de Sociologie asupra problemei „echilibrelor sociale." Ultimul studiu publicat în acest număr cuprinde o „Introducere în Sociologie considerată ca cunoaștere a faptelor sociale prin cauzele lor" de d-l *André de Maday*. ■ **Political Science Quaterly** (revistă editată pentru Academia de știință politică de Facultatea de știință politică a Universității Columbia—New-York). Vol. LII, No. 4 (Decemvrie 1937) aduce un interesant studiu de d-l *Charles H. Wilson* privind *Separațiunea puterilor subt Democrație și Fascism*. Autorul arată că critica împotriva doctrinei clasice așa cum această doctrină a fost expusă de *Locke* și mai ales de *Montesquieu*, se străduește să arate, că ea se întemeiază pe o înțelegere greșită a constituției engleze din acele vremuri. De fapt n'a existat niciodată o separațiune și independență a puterilor, ci un înalt grad de unificare sau de confuzie a lor. Adică: practica a desmințit totdeauna teoria. In timpurile noui credința în valoarea doctrinei clasice a slăbit și mai mult. Pe lîngă experiența practică a fascismului și național-socialismului care a răsturnat teoria, reprezentanții acestor mișcări au căutat se demonstreze și teoretic că organizarea unui Stat modern ar cere o concentrare a „puterilor", o unitate cît de strînsă a lor pentru a împiedica fărămițarea forțelor naționale. Autorul ajunge, după o amănunțită expunere mai ales a concepției

național-socialiste în această materie, la concluzia că problema nu poate fi rezolvită pe un singur plan și dintr'un singur punct de vedere. Problema cuprinde o lature tehnică dar și una filosofică, după cum e vorba de buna funcționare a conducerii și administrației Statului sau de *libertatea cetățenească*. In orice caz clasificarea „trinitară" e artificială. O revizuire temeinică și științifică (adică sprijinită pe *istorie*) a problemei ar fi foarte actuală. Intre studiile privind Europa amintim pe cel a d-lui *Taylor Cole* intitulat *Evoluția Frontului Muncii în Germania*. ■ **Iconar**, III, 5 (Ianuarie 1938) aduce două frumoase articole, unul *Libertate* de *Mircea Eliade*, al doilea *Poeții și moartea* de Barbu Slușanschi (acesta e reprodus în întregime în ziarul Buna Vestire).

In **Dimândarea**, An. II, Nr. 8 (Ianuarie 1938) d-l profesor *D. Cuclin* ne dă interesante informații asupra activității sale de literat și compozitor și, în urmă, asupra traducerii poeziilor lui Eminescu in englezește, pe care a reușit s'o tipărească în admirabile condițiuni tehnice la tipografia d-lui *I. E. Torouțiu*. ■ In **Romînia Eroică** (Cluj) An I, Nr. 9 (Ianuarie 1938) d-l prof. *Dan Rădulescu*, stărue asupra necesității ca Romînii să adopte principiile economiei dirijate, pe care „Evreii o aplică între ei și pentru ei consecvent și sever, iar acum direct împotriva noastră". *Liberalismul economic* trebuește părăsit, căci numai grație lui s'a putut înfiripa, înfige și consolida organismul de economie, ocultă, dar strict dirijată, evreiască." Cu acest prilej atragem încă odată atenția asupra importantei lucrări a d-lui prof. *Dan Rădulescu „Introduction à l'Économie dirigée"* (Paris, 1937), unde această problemă e tratată temeinic și pe larg.

AM MAI PRIMIT LA REDACȚIE

Reviste:

Gla ul Strămoșesc, Cluj, V, 2. ■ **Orientări**, Moinești, jud. Bacău, VII, 1. ■ **Curierul**, Sibiu, II, 1. ■ **Plaiuri Săcelene,** Satulung, Săcele, jud. Brașov, V, 1. ■ **Scînteieri,** Tîrgu-Mureș, I, 1. ■ **Vieață și Suflet**, Brăila, III, 1—2. ■ **Gînduri și Rînduri,** Ploiești, I, 3. ■ **Tinerețea**, București, IV, 1. ■ **Pagini Literare,** Turda, V, 1—2. ■ **Avînturi Culturale,** Bîrlad, I, 9—10. ■ **Păstorul Tutovei**, Bîrlad, I, 1. ■ **Vatra,** Năsăud, III, 9—10. ■ **Copilul și Satul**, Bacău, I, 2. ■ **Ogorul Școalei,** Turda, IV, 5. ■ **Școala Bihorului**, Oradea, IX, 1 pînă 14 și X, 1. ■ **Notariatul public**, Cluj, I, 1 și 2, II, 1. ■ **Buletinul A.G.I.R.** XIX, 12. ■ **Semne,** București și Slatina, I, 7. ■ **Innoirea**, Arad, I, 11.

Ziare și foi:

Ideea Națională, Buzău. ■ **Inainte,** Arad. ■ **Deșteptarea Romîniei**, Ploești. ■ **Semne,** București și Slatina. ■ **Cuvîntul preoțesc**, Rădăuți. ■ **Povățuitorul Școlărimii**, Tîrgu-Mureș. ■ **Informații Comerciale**, Turnu-Măgurele. ■ **Cuvîntul Satelor,** Timișoara. ■ **Frontul Romînesc,** Cernăuți.